

Současná rodina a škola ve výchově dítěte

Leona Paulová

Bakalářská práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Leona PAULOVÁ**
Osobní číslo: **H118350**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Současná rodina a škola ve výchově dětí**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009) případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena na možnosti rodiny a školy ve výchově, na vymezení vlivů působících na současnou rodinu a školu, jejich vzájemnou provázanost a dopady na výchovu a vzdělávání.

Výzkumná část: Dotazník

Praktická část: Pomocí dotazníku zjistit dopady sociálních a materiálních vlivů na rodinu a vzdělávání dítěte.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

Cahová, M., Čaha, M. Globální výchova. Praha: Grada, 1994.

Doherty, W. Kdo koho vychovává. Praha: Návrat domů, 2006.

Karns, M. Jak budovat dobrý vztah mezi učitelem a žákem. Praha: Portál, 1995.

Matějček, Z. Co, kdy a jak ve výchově dětí. Praha: Portál, 1996.

Matějček, Z. Rodiče a děti. Praha: Avicenum, 1989.

Možný, I. Rodina a společnost. Praha: Sociologické nakladatelství, 2008.

Možný, I. Sociologie rodiny. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002.

Špaňhelová, I. Komunikace mezi rodičem a dítětem. Praha: Grada, 2009.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. František Sýkora

Katedra pedagogiky a psychologie

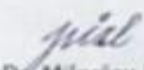
Datum zadání bakalářské práce:

11. listopadu 2013

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2014

V Brně dne 11. listopadu 2013

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí ústavu

doc. PaedDr. Slavomír Laca, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

LEONA PAULOVA

Jméno, příjmení studenta

V Brně

14. 4. 2014

Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací

(1) Vysoká škola nevydělčně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlédnutí veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3

(1) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, utváří-li nikoli za účelem plnění nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo)

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odjírá-li autor takového díla udělit svolení bez vědního důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložil, a to podle okolností až do jejich skutečné výše. Přitom se přihlíží k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1

ABSTRAKT

Bakalářská práce na téma Současná rodina a škola ve výchově dítěte je zaměřena na oblast rodinné výchovy a pedagogiky. Teoretická část je rozdělena na tři kapitoly. V první kapitole je vymezena definice rodiny, její funkce a srovnání z časového hlediska. Druhá kapitola je zaměřena na výchovu v rodině a třetí kapitola na výchovu ve škole. Praktickou část tvoří kvantitativní výzkum provedený pomocí dotazníkového šetření na základní škole a jeho následná analýza.

Klíčová slova:

Výchova, výchovné styly, rodina, škola, pedagog, klima, spolupráce

ABSTRACT

Bachelor Thesis on the Current family and school in child care is focused on family education and pedagogy. The theoretical part is divided into three chapters. In the first chapter, there is the definition of family, its function and compared over time. The second chapter focuses on education in the family, and the third chapter on education in the school. The practical part consists of quantitative research conducted through a questionnaire survey in primary school and its subsequent analysis.

Keywords:

Education, educational styles, family, school, teacher, climate, cooperation

Děkuji panu Mgr. Františku Sýkorovi za odborné vedení, cenné rady a připomínky, které mi poskytoval v průběhu zpracování této bakalářské práce. Moc si jeho přístupu vážím.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Současná rodina a škola ve výchově dítěte zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce. Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	9
I TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1 MOŽNOSTI RODINY VE VÝCHOVĚ.....	11
1.1 DEFINICE RODINY A JEJÍ FUNKCE	11
1.2 SROVNÁNÍ RODINY Z ČASOVÉHO HLEDISKA	13
1.3 TYPY (KLASIFIKACE) RODIN	15
1.3.1 Fréderic Le Play a jeho tři typy rodin	15
1.3.2 Rozdělení podle velikosti	15
1.3.3 Rozdělení podle postavení v rodině	15
1.3.4 Rozdělení podle původu.....	15
1.3.5 Rozdělení podle podílu na výchově	16
1.3.6 Rozdělení podle plnění základních funkcí	16
1.3.7 Rozdělení podle původu členů rodiny.....	16
1.4 CHARAKTERISTIKA SOUČASNÉ RODINY	16
2 VÝCHOVA V RODINĚ	18
2.1 POJEM VÝCHOVY	19
2.2 SLOŽKY VÝCHOVY	20
2.3 VÝCHOVNÉ CÍLE.....	21
2.4 ČINITELÉ VÝCHOVY	23
2.5 STYLY VÝCHOVY.....	24
2.5.1 Permisivní styl výchovy	24
2.5.2 Autoritářský styl výchovy	25
2.5.3 Zanedbávající styl výchovy.....	25
2.5.4 Demokratický styl výchovy	25
2.6 DYSFUNKČNÍ PROSTŘEDÍ A NEDOSTATKY V RODINNÝCH FUNKCÍCH.....	28
3 VÝCHOVA VE ŠKOLE	30
3.1 FUNKCE ŠKOLNÍ VÝCHOVY	32
3.2 METODY A FORMY VÝUKY	33
3.3 SPOLUPRÁCE RODINY A ŠKOLY	35
3.4 ŠKOLNÍ PORADENSKÉ PRACOVÍŠTĚ.....	37
II PRAKTICKÁ ČÁST	39
4 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMU	40
4.1 CÍL VÝZKUMU	40
4.2 STANOVENÍ HYPOTÉZ	41
4.3 TESTOVÁNÍ HYPOTÉZY	41
4.4 POPIS VÝZKUMNÉHO VZORKU	41
4.5 METODA ZPRACOVÁNÍ DAT	42
5 VÝSLEDKY DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ.....	43
6 SHRNUÍ VÝSLEDKŮ A OVĚŘENÍ HYPOTÉZ	66
ZÁVĚR	69

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	70
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	73
SEZNAM OBRÁZKŮ	74
SEZNAM TABULEK.....	75
SEZNAM PŘÍLOH.....	76

ÚVOD

Výchova dětí v rodině je ve srovnání s výchovou školní považována za primární a její vliv na dítě je nesporně dominantní a nezastupitelný. Společnost má proto mimořádný zájem na tom, aby právě rodinné prostředí bylo ideálním místem pro stimulaci příznivého rozvoje dětí.

V současné době je však úloha rodiny úzce spjata s úlohou školy, jejímž hlavním posláním je vyučovat a rozvíjet schopnosti dítěte. I když každá z těchto institucí má jiné priority, jejich společným cílem je zajištění optimálního vývoje dítěte. Prof. PhDr. Milada Rabušicová, Dr. považuje školu a rodinu za dva zdroje dvou různých druhů vstupů dítěte do socializačního procesu. Škola podle ní produkuje příležitosti, požadavky a odměny, naproti tomu rodina produkuje postoje, motivaci a sebezpojetí. Školní výsledky tak vznikají z interakce kvalit, které si dítě přináší z domova do školy. Rodina tak vytváří stavební kameny, na nichž je možno budovat učení ve škole.¹

Musíme ovšem brát v úvahu i tu možnost, že rodina z nějakého závažného důvodu nevytváří dítěti vhodné rodinné zázemí, a proto ani nemůžeme počítat se stoprocentní účastí na spolupráci této rodiny se školou, která je ve vzdělávacím procesu dítěte nezbytná. Naproti tomu školy přichází s různými inovacemi ve výuce, mezi které mimo jiné patří inkluзивní vzdělávání, které vede žáky k toleranci, ohleduplnosti a vzájemné podpoře.

Ve své bakalářské práci chci věnovat pozornost především otázkám, zda si současná rodina plní svou základní funkci, jaké výchovné styly jsou v rodinách uplatňovány a zda je vliv současné rodiny a školy na výchovu dětí dostačující.

Rovněž se nabízí otázka, jakým způsobem se realizuje výchova v rámci výuky a které předměty jsou na ni zaměřeny.

Pomocí dotazníkového šetření chci u vybraných respondentů zjistit, jaký způsob výchovy je na nich aplikován, zda se s ním ztotožňují a jaký je jeho dopad na jejich osobnost.

¹ RABUŠICOVÁ, M. a kol., Škola a /versus/ rodina. Brno: MU, 2004. ISBN 80-210-3598-6

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 MOŽNOSTI RODINY VE VÝCHOVĚ

„Rodina je lidskému rodu dána – pokud bude lidstvo existovat jako biologický druh, pokud bude existovat rodina“. (Prof. PhDr. Zdeněk Matějček, CSc.)

Rodina je přirozené prostředí, do kterého se jedinec narodí a přijímá veškeré jeho vzorce chování, které tak formují jeho osobnost od útlého dětství. Proto je důležité, aby dítě vyrůstalo v kvalitním prostředí, které má velký význam pro vývoj jeho osobnosti a jeho pozdější začleňování do společnosti. Výzkumy o způsobech výchovy rodičů ukazují, že děti, jež *„zažívají přijetí, vřelost a náklonnost, doprovázenou uznalým řízením bez přemíry kontroly, vyrůstají v aktivní, nezávislé, sociálně otevřené, tvořivé lidi schopné najít své místo ve společnosti, cítit se v ní dobře a úspěšně zvládat své agrese“*.²

1.1 Definice rodiny a její funkce

Na rodinu lze pohlížet z mnoha různých úhlů pohledu. Jinak na rodinu pohlíží psycholog, jinak sociolog, jinak případně ekonom či právník. Pokud bych tedy měla definovat rodinu z pohledu sociologického, popsala bych ji jako malou sociální skupinu, která je základem sociální struktury i základní ekonomickou jednotkou. Jejími hlavními funkcemi je biologická reprodukce, předávání kulturního dědictví, materiální zabezpečení a uspokojování citového a rozumového vývoje dítěte. Naproti tomu ekonomové považují rodinu především za základní výrobní nebo spotřební jednotku. Z právního hlediska je rodina označována jako svazek vzniklý založením manželství, který zahrnuje, jak rodiče a děti, tak i vztahy mezi nimi. Vztahy mezi rodiči a dětmi upravuje Občanský zákoník právním předpisem č. 89/2012, Sb. a v oddíle 3 § 858 vymezuje rodičovskou zodpovědnost mimo jiné jako *„povinnosti a práva rodičů, která spočívají v péči o dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, v ochraně dítěte, v udržování osobního styku s dítětem, v zajišťování jeho výchovy a vzdělání, v určení místa jeho bydliště, v jeho zastupování a spravování jeho jmění; vzniká narozením dítěte a zaniká, jakmile dítě nabude plné svéprávnosti.“*³

Je tedy zřejmé, že rodinu lze definovat různými způsoby. Všeobecně je však chápána jako ideální místo pro příznivý vývoj dítěte, poskytuje mu zázemí a bezpečí, lásku

² Weikert, A. *Výchova dítěte*. Praha: Jan Vašut s.r.o., 2007. ISBN: 978-80-7236-527-2. str. 122

³ ÚplnéZnění.cz: Občanský zákoník (NOZ) [online]. 2014 [cit. 2014-03-22].
Dostupné z: <http://www.uplnezneni.cz/zakon/89-2012-sb-obcansky-zakonik/>

a porozumění. Posiluje jeho sebevědomí a vytváří tak osobnost dítěte důležitou k navazování pozitivních sociálních vztahů. „*Charakteristickým rysem rodinné výchovy je vytváření hlubokých a trvalých citových vztahů mezi dítětem a rodiči, které v dětech upevňují pocit životní jistoty.*“⁴

Funkce rodiny

Za funkce rodiny se označují ty úkoly, které plní rodina vůči společnosti i vůči sobě samé. Hmotně zabezpečuje své členy, pečuje o jejich zdraví, snaží se jim vštípit morální postoje, a předávat kulturní dědictví. Chrání je, ovlivňuje a usměrňuje jejich chování. Tyto funkce se v průběhu vývoje mění, některé úplně vymizely, jiné se naopak posílily. Kraus považuje za nejdůležitější hned několik funkcí.⁵ Jednou z nich je funkce **sociálně-ekonomická**. Nejedná se pouze o hmotné a materiální zabezpečení členů rodiny. Za důležitý se považuje také fakt, že rodina se významně podílí na rozvoji ekonomického systému společnosti. Členové rodiny se zapojují do výrobní sféry, ale také se stávají významnými spotřebiteli, na nichž je současný trh závislý. Protože je rodina první sociální skupinou, ve které se dítě učí přizpůsobovat sociálnímu životu a osvojuje si v ní základní návyky a způsoby chování, které daná společnost vyžaduje, dá se hovořit o funkci **socializačně-výchovné**. Primární úlohou v socializačním procesu je připravit dítě do reálného života, naučit ho překonávat nepříznivé životní situace, přijímat a přizpůsobovat se pravidlům společnosti a stát se tak aktivním členem společnosti, který uplatňuje svou vůli, názory a své postoje. Díky rodinné socializace je později dítě schopno realizovat se ve společnosti, vstupovat do již fungujících sociálních vztahů, ale také vytvářet vztahy nové.

Pro společnost ale i pro jedince má význam funkce **biologicko-reprodukční**. Pro správné fungování společnosti a její perspektivní rozvoj je třeba stabilní reprodukční „základna“. Stát se proto snaží vytvářet taková sociální opatření, která pomáhají o rodiny pečovat. Pro samotného jedince význam této funkce spočívá v uspokojování biologických a sexuálních potřeb, zahrnuje podmínky pro biologický vývoj všech členů rodiny, řeší otázky biologické reprodukce rodiny, sexuální a rodičovský instinkt. Další významná funkce rodiny je **sociálně-ochranná**, jejímž úkolem je zajišťovat životní potřeby všech členů rodiny, chránit je před nepříznivými vlivy a zabezpečit tak zdravý a harmonický

⁴ Matějček, Z. Dítě a rodina, Praha: SPN. 1992. ISBN 80-04-25236-2. str. 29

⁵ Kraus, B., Poláčková, V. Prostředí, člověk, výchova. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2. str. 79-82

vývoj dítěte. Neméně důležitá je funkce *emocionální*, nebo také citová funkce rodiny. Její důležitost tkví v tom, že žádná jiná instituce není schopna ji naplnit, jako právě rodina. Jen ta může dítěti zajistit harmonického prostředí tolik potřebné pro jeho zdravý vývoj, uspokojuje jeho citové potřeby, vytváří mu zázemí a je pro něj opěrným bodem, ve kterém nalézá lásku, pochopení a vzájemné porozumění.⁶

1.2 Srovnání rodiny z časového hlediska

Ačkoliv se v průběhu historie lidstva pohled na rodinu značně změnil a tvář současné rodiny poznamenala celá řada skutečností, zůstává rodina i nadále nepostradatelnou a nezastupitelnou institucí pro každého jedince a má tak mimořádný význam jak ve vývoji společnosti, tak i ve vývoji jedince.⁷ Její zastoupení je nezbytné při předávání hodnot a tradic z generace na generaci, funguje jako nejvýznamnější socializační činitel. Stojí na počátku rozvoje osobnosti a tuto v rozhodující fázi jejího života ovlivňuje.⁸ Rodina byla vždy odrazem společnosti, jejich požadavků a kulturní úrovně a proto se spolu s ní utvářela.

Původním typem rodiny byla tzv. rodina patriarchální, v jejímž čele stál muž, který byl hlavou rodiny, jejím živitelem a ochráncem. Měl výlučné právo rozhodovat a role ženy byla podřízená. Byl kladen velký důraz na vztahy uvnitř rodiny, které byly hierarchicky uspořádány. Každý z členů rodiny (ještě dříve klanů) měl své povinnosti. Na rozdíl od hlavních funkcí rodiny, které se vývojem neměnily, změnily se aspekty, které ovlivňovaly a přetvářely rodinný život. Těmito aspekty bylo myšleno především postavení ženy ve společnosti, právní uspořádání i opatření církve, které zakazovalo sňatek mezi příbuznými.

Základní etapy ve vývoji lidské rodiny

Archaická společnost

Počátky lidské párové rodiny se datují asi půl milionu let před naším letopočtem a vyznačuje se silnou sexuální vazbou a spoluprací při výchově dětí. Asi 8000 let před naším letopočtem se objevují složité příbuzenské systémy v kmenových

⁶ Kraus, B. Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3. str. 82-83

⁷ Schneiderová, H. a kol. Teorie školní a mimoškolní výchovy. Praha: SPN, 1998. ISBN 14-524-88. str. 166

⁸ Kraus, B. Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3. str. 79

společnostech, které mají svá složitá pravidla. Většina těchto příbuzenských systémů je patrilokální. Asi 600 let před naším letopočtem v Řecku vznikají první státy jako sociální organizace nad rodinnými sítěmi. Kmenové rodové systémy upadají a nahrazují je patrimoniální domácnosti, kterým vládnou muži.

Tradiční společnost

V tradiční společnosti bylo postavení rodiny dané dědičně, každý měl jasně vymezená privilegia, práva a povinnosti. Člověk se narodil do určité sociální struktury a posun v ní byl prakticky nemožný. Středověká rodina byla patriarchální, bylo běžné vícegenerační soužití. Mužské a ženské role byly jasně vymezené, přičemž muž měl výsadní postavení.

Moderní společnost

K přeměně tradiční společnosti na společnost moderní došlo na začátku 18. století a významným mezníkem byla průmyslová revoluce. Pro moderní společnost byl typický vzestup byrokratického státu, což znamenalo, že ochranu rodiny přebírá obec a stát. Patriarchální domácnost nahrazuje nukleární rodina, ve které muž rodinu zajišťuje sociálně a ekonomicky, žena se stará o domácnost.⁹

Ve 20. století dochází ke změně hodnotových orientací, přestávala platit tradiční kritéria. Ženy se emancipovaly, zařadily se stejně jako muži na trh práce, což mělo za následek pokles porodnosti. Dochází k vzestupu rozvodovosti a opakovaných manželství.

Postmoderní společnost

Na počátku druhé poloviny 20. století se u nás začal rozvíjet jednotný školský systém, od kterého se očekávalo, že převezme část úkolů rodinné výchovy. Dnes se má za to, že bylo nedocenené poslání rodinné výchovy a vznikl tak mylný dojem menší odpovědnosti rodiny za výchovu dětí. Naštěstí se poměrně brzy začaly ozývat hlasy, které poukazovaly na nezastupitelné místo rodiny při výchově dětí a na tento popud vznikl již výše zmíněný Zákon o rodině z roku 1963.

⁹ Možný, I. Rodina a společnost. Praha: Slon, 2006. ISBN: 978-80-86429-87-8. str. 17

1.3 Typy (klasifikace) rodin

Existuje nespočet označení a typů rodin, kterými se zabývala spousta vědců pojmem. Pro příklad je možné uvést následující rozdělení typů rodiny.

1.3.1 Fréderic Le Play a jeho tři typy rodin¹⁰

Základní tři typy rodiny vymezil v roce 1855 Fréderic le Play, který rodinu považoval za základ společnosti:

- **Příbuzenská rodina** – soužití několika generací, hlavou rodu je nejstarší otec, rodina je velmi stabilní a drží pohromadě
- **Nestabilní rodina** – rodina nukleární (rodiče a děti), typická pro moderní společnosti; vazba mezi generacemi se oslabuje
- **Rozvětvená rodina** – domácnost syna, který je dědicem majetku; jeho povinností je podporovat sourozence a dbát na dobré jméno a soudržnost rodiny.

1.3.2 Rozdělení podle velikosti

- **Nukleární** – domácnost tvoří otec, matka a děti; vyznačuje se dělbou práce, vztahy založenými na důvěře a často společnými zájmy
- **Jádrová** – tvoří ji nukleární rodina a navíc prarodiče z obou stran
- **Rozšířená rodina** – systém zahrnující i sourozence rodičů

1.3.3 Rozdělení podle postavení v rodině

- **Patriarchální rodina** – dominantní postavení muže – ten je hlavou rodiny
- **Matriarchální rodina** – dominantní role ženy
- **Rovnostářská (vyvážená) rodina** – role partnerů jsou vyvážené, výchovné kompetence se doplňují

1.3.4 Rozdělení podle původu

Oldřich Matoušek ve své knize uvedl následující rozdělení:¹¹

- **Rodina orientační** – rodina, do které se jedinec narodil; má vliv na budoucí zakládání rodiny

¹⁰ Vavřík, M. Vybrané sociologické problémy. Brno: IMS, 2010. ISBN: neuvedeno. str. 8

¹¹ Matoušek, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: Slon, 1993. ISBN 8086429199. str. 63

- **Rodina prokreační** – rodina, kterou jedinec sám zakládá; uplatňuje naučené vzorce chování a zkušenosti nabyté v rodině orientační

1.3.5 Rozdělení podle podílu na výchově

- **Rodina úplná** – tvoří ji oba rodiče a děti; vztah mezi rodiči utváří pevnou rodinnou atmosféru, která ovlivňuje budoucí vztahy dítěte
- **Rodina neúplná** – v rodině není obsazena role jednoho z rodičů, a to z důvodu rozvodu (rozchodu) nebo úmrtí

1.3.6 Rozdělení podle plnění základních funkcí

- **Rodina funkční** – rodina, která je schopna zajistit dobrý vývoj dítěte a jeho prospěch; mezi členy rodiny existuje vzájemný respekt, rodina je schopna řešit i závažnější problémy; převažuje dialog nad monologem
- **Rodina problémová** – taková rodina, ve které se vyskytuje porucha některé z funkcí, přičemž rodina je schopna tento problém vlastními silami řešit, případně kompenzovat krátkodobou péčí zvenčí
- **Rodina dysfunkční** – rodina, ve které se vyskytují vážnějších poruchy některé nebo všech funkcí a ohrožuje tak vývoj dítěte a rodiny vůbec; tato rodina vyžaduje soustavnou péči
- **Rodina afunkční** – poruchy v rodině jsou v takové míře, že ta již neplní žádnou z hlavních funkcí a ohrožuje tak zdravý vývoj dítěte; pokud nelze situaci řešit jinak, považuje se za prospěšné dítě z rodiny odebrat

1.3.7 Rozdělení podle původu členů rodiny

- **Rodina původní** – rodina, kde všechny její členy pojí pokrevní svazky
- **Rodina náhradní** – rodina, která má v péči, případně si osvojila cizí dítě
- **Rodina doplněná** – jeden z rodičů je biologický a druhý „nevlastní“

1.4 Charakteristika současné rodiny

Rodina za dobu své existence zaznamenala velký vývoj a prošla mnohými změnami. Jednou z nich je změna celkové struktury rodiny. V dnešní době se upouští od vícegeneračního soužití, klesá počet dětí v rodině a také není neobvyklá jednočlenná

domácnost, nebo jak se dnes říká „single“. Hodně funkcí, které si dříve plnila rodina sama, dnes na sebe díky úpravě rodinného práva a proměny systému sociálního zabezpečení přebírá stát.¹² Další zásadní změnou je vzrůst počtu nesezdaných soužití, legalizace partnerského soužití již pro mnohé není nutnou podmínkou rodinného života. Stabilita rodiny se povážlivě snižuje, a to nejen u soužití druha a družky, ale i v soužití manželském. Rodina se v současných podmínkách stává demokratičtější, je v ní větší prostor pro individualismus, který s sebou bohužel přináší možná rizika spojená s křehkostí vztahu a zvýšenou rozvodovostí (podle statistiky z r. 2012 dosáhla úhrnná rozvodovost 44,5 %).¹³ Dvoukariérová manželství a zvyšující se nároky na čas rodičů strávený v zaměstnání ovlivňují množství a kvalitu času stráveného s dětmi. Vojtech Špendla v roce 1972 ve své knize označil současnou rodinu za „*dynamičtější a pohyblivější. Rodiče mají na výchovu svých dětí méně času a nemohou jim tedy věnovat takovou soustředěnou péči jako dříve; děti tráví více času mimo domov a vlastní zájmy dětí se často vyvíjejí v protikladu k tradicím rodinných vztahů*“.¹⁴

V současné době zaznamenává rozvoj plánované rodičovství, které souvisí s užíváním antikoncepce. Prodlužuje se délka života a změnu také doznal věk rodičů, který se v poslední době zvýšil. Dnes je zcela běžné, že se děti rodí rodičům po čtyřicátém roce věku. Značně se také změnila hodnotová orientace, převládají konzumní tendence nad kulturními statky.

Navzdory těmto změnám a mohlo by se říci i negativům, neztratila rodina nic ze svého významu. Stále převládá potřeba mít děti a vést řádný rodinný život. Dominantní hodnotou jsou citové vztahy, láska a ohledy, rodiče v něm spatřují smysl života. Je kladen důraz na to, aby dítě mělo krásné a spokojené dětství a aby rodina byla místem sociálního bezpečí.¹⁵

¹² Singly, de F. Sociologie současné rodiny. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-249-1. str. 22

¹³ Český statistický úřad: Rozvodovost[online]. 2013 [cit. 2014-02-15]. Dostupné z <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost>

¹⁴ Špendla, V. Jednotná rodinná a školská výchova. Bratislava: SPN, 1997. ISBN neuvedeno. str. 7

¹⁵ Kraus, B., Poláčková, V. a kol. Člověk, prostředí, výchova. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2. str. 83-84

2 VÝCHOVA V RODINĚ

Co svět světem stojí, chtějí rodiče pro své děti lepší budoucnost. Chtějí, aby se jejich potomci vyvarovali chyb, které oni sami učinili. Většinou ale bývají hluší, stejně jako my jsme byli hluší k radám svých rodičů. A tak často děláme chyby na stejných místech, jako je dělali naši rodiče, a když se snažíme své děti vychovávat, setkáváme se s podobným nepochopením ... Kdo si v dětství neříkal, že má příšerné rodiče a on sám své děti bude vychovávat úplně jinak? Ale pravdou je, že rodičovská výchova v nás zanechá tak nesmazatelnou stopu, že se často přistihneme při tom, jak svým dětem říkáme stejné věci, používáme stejné příkazy a aplikujeme na nich stejné, nebo alespoň podobné výchovné metody jako naši rodiče na nás.

Je třeba si uvědomit, že rodinu chápeme jako základní sociální jednotku, ve které jedinec nachází uspokojení svých základních potřeb a která mu současně poskytuje prostor pro trávení volných chvil. Je místem, kde vychovávaný jedinec získává zcela přirozenou cestou mnohé podněty a zkušenosti, kde se na každém kroku učí přístupu ke skutečnosti a kde si především osvojuje základy sociálního chování. V rodině si vychovávaný jedinec vytváří názory a přesvědčení, které se později promítají do jeho každodenního chování.¹⁶ Proto je významným prostředkem rodinné výchovy obsah rodinného života, to znamená společné zájmy a společné činnosti, které jednotlivé členy rodiny sblížují a především formují.

Rodina svými výchovnými postoji ovlivňuje a určuje rozvoj dítěte po celý jeho další život, ovlivňuje jeho návyky, jejich vznik a upevňování. Rozhodujícím faktorem pro rozvoj jedince jsou kromě materiálního a sociálního prostředí, ve kterém se dítě nachází, také vrozené předpoklady. Těmto dědičným dispozicím je třeba věnovat pozornost a výchovu jim přizpůsobit. Nemůžeme po dítěti chtít, aby hrál na piáno jako Gerswin, když nemá hudební sluch, nemůžeme chtít mít doma malého Rembrandta, pokud nemá dítě výtvarné nadání a talent. Je tedy nutné v dítěti rozpoznat jeho schopnosti a potenciál a ty potom správným způsobem rozvíjet a formovat. Ale není to pouze dítě, jehož osobnost se formuje. Výchovný proces také výraznou měrou působí na vychovávajícího, při společné činnosti, jakou výchova jistě je, se s vychovávaným ovlivňují navzájem. Rodinné výchově je zpravidla přisuzován největší podíl na nedostacích, které se objevují v chování dětí

¹⁶ Jůva, V., Jůva, V. Úvod do pedagogiky. Brno: Paido, 1997. ISBN 80-85931-39-7. str. 99

a mladistvých, proto se v jedné z dalších kapitol zaměřím na určité formy výchovy a její možná rizika.

Podtrženo sečteno, výchova dětí je věcí nelehkou a je třeba k ní přistupovat zodpovědně. Musíme si uvědomit, že nejsme pouze rodiče, ale také vychovatelé a učitelé. A jako takoví chceme naše děti připravit do života a vytvořit jim takové podmínky, aby z nich vyrostli kvalitní, zodpovědní a úspěšní lidé, kteří budou zvládat i náročné životní situace.

2.1 Pojem výchovy

V literatuře se obecně výchova definuje jako „*cílevědomé, záměrné mezilidské působení a rozvíjení aktivního vztahu člověka ke světu. Proto je pro vývoj dítěte podstatné, jak je vychováváno a vzděláváno, čemu se učí a jaké prostředky se při výchově používají.*“¹⁷

Výchova je celoživotní působení na procesy lidského chování, učení a začlenění jedince do společnosti. Výchova je současně zprostředkování znalostí, dovedností a postojů, které se v dané společnosti vyskytují a které jsou pokládány za důležité k předávání dalším generacím. Dalo by se tedy říci, že vychovávat znamená tvořit budoucí společnost.

Výchova má vždy konkrétní povahu té společnosti, ve které se vyskytuje. Je determinována ideály dané společnosti, její ekonomikou, kulturou, sociálním a politickým uspořádáním. Je tedy patrné, že výchova odráží znaky své společnosti a současně připravuje jedince pro další rozvoj této společnosti.¹⁸ Jejím charakteristickým rysem je permanentní charakter, univerzálnost a mnohostranná orientace.

Důležitým prvkem ve výchově jsou zcela bezpochyby výchovné požadavky a zpětně kontrola jejich plnění. Právě tato zpětná vazba je velmi důležitá. Na základě kontroly tak rodič, případně pedagog, reguluje činnost dítěte. Regulace probíhá pomocí odměn nebo trestů, případně přesvědčováním. Názory odborníků na účinky trestů a odměn se různí. Je to i proto, že každý z nás používá jiné. Pro někoho je dostačující odměna formou pochvaly, pamlsku, jiný zase dítě motivuje penězi. A stejné je to i u trestů. Někde se osvědčí pouhé napomenutí, jinde jsou to různé zákazy a mnohde ještě sáhnou po fyzických trestech, což je spíše otázka etiky. I přes tyto rozdílnosti ve výchově se dá s jistotou říci, že výchova založená na odměnách je mnohem efektivnější než výchova založená převážně na trestech.

¹⁷ Střelec, S. Kapitoly z rodinné výchovy. Praha: Fortuna, 1992, ISBN 80-85298-84-8. str. 110

¹⁸ Jůva, V., Jůva, V. Úvod do pedagogiky. Brno: Paido, 1997. ISBN 80-85931-39-7. str. 30

Dítě se našim požadavkům pod hrozbou trestu podvolí ze strachu, což má zcela nepochybně špatný dopad na psychiku dítěte, jeho chování a také na proces socializace. Většinou se stává, že špatně zvolený styl výchovy se obrátí proti nám samým, je proto důležité zvolit takový styl výchovy, který bude pro výchovu dítěte co nejefektivnější a které dítě dovede ke kázni, respektu a odpovědnosti. A právě výchovným stylům se chci věnovat v následující kapitole.

2.2 Složky výchovy

Výchovné složky jsou součástí výchovného procesu a vzájemně se doplňují. Soubor výchovných složek se mění s kulturou dané společnosti, rozšiřuje se a obohacuje o nové aspekty. Členění výchovného procesu rozlišoval již Aristoteles, který za jednotlivé složky považoval výchovu rozumovou, mravní a tělesnou. S vývojem společnosti a nároků na ni kladených byly složky výchovy obohaceny o další aspekty, pomocí kterých mohlo být dosahováno plného rozvoje jedince k všestranné osobnosti. Dodnes vládne nejednotnost, co se týče vymezení a počtu složek výchovy. Za obvyklou a tradiční verzi je považováno následující členění:¹⁹

- výchova světonázorová (náboženská a filozofická)
- výchova rozumová (jazyková, vědecká a ekologická)
- výchova pracovní (technická, ekonomická a pracovní)
- výchova mravní (mravní, právní a politická)
- výchova estetická (kulturní, umělecká)
- výchova tělesná (zdravotní a pohybová)

Světonázorová výchova rozvíjí u jedince jeho souhrnný pohled na svět, jeho vznik, vývoj a v neposlední řadě také smysl. Uskutečňuje se na bázi určitého náboženství a na bázi určité filozofie a promítá se do všech ostatních součástí výchovy, které tak významným způsobem ovlivňuje.

¹⁹ Jůva, V., Jůva, V. Úvod do pedagogiky. Brno: Paido, 1997. ISBN 80-85931-39-7. str. 54

Cílem **rozumové výchovy** je rozvíjet jedince v oblasti jazykové, v oblasti přírodních a společenských věd a oblasti ekologie. Při osvojování těchto faktů dochází u jedince k rozvoji vnímání, představ, myšlení a fantazie.

Výchova pracovní si klade za cíl rozvíjet technické a pracovní dovednosti a návyky jedince a vypěstovat jeho ekonomické myšlení. Výchova pomáhá jedinci vytvořit si správný vztah k práci a seznámit se s pracovními prostředky a postupy.

Mravní výchovou je myšlena především výchova k humanismu, vlastenectví a společnému soužití. Za cíl si klade vychovat jedince jako odpovědného člena společnosti, který se bude chovat v duchu morálního hodnotového systému.

Estetická výchova rozvíjí jedince v oblasti umění, vnímání a citového prožívání, seznamuje ho s vývojem umění, seznamuje ho s významnými uměleckými díly a učí jej vkusu a hodnocení krásy.

Úkolem **tělesné výchovy** je především zajistit jedinci dostatečný pohyb, upevňovat jeho zdraví, vytvářet návyky správné životosprávy a vést ho k osvojení zásad a způsobů osobní a společenské hygieny. Tělesná výchova má taktéž rozvíjet volní vlastnosti jedince, jakými je rozhodnost, ukázněnost a sebeovládání.

Je třeba dodat, že členění složek je relativní, postupně se rozrůstá tak, jak se rozrůstá okruh oblastí společenského života. Určitá složka je vždy dominantní, ale všechny se vzájemně prolínají a doplňují. Proto se o výchově hovoří jako o komplexním procesu.

2.3 Výchovné cíle

Výchovný cíl je jedna ze základních pedagogických kategorií. Chceme-li poznat a pochopit určité výchovné pojetí, je třeba zkoumat především výchovné cíle, které si určuje daná společnost. Z výchovných cílů vyplývají jak přiměřené výchovné

prostředky, tak odpovídající výchovné principy, metody a formy. Výchovné cíle se vyvíjejí a mění, stejně jako se mění společnost, jeho kultura a ideologie. Je zcela pochopitelné, že výchovné cíle ve středověku se podstatně liší od těch současných. Cílem výchovy je ideální představa změn u vychovávaného jedince a domnělé výsledky, kterých má být ve výchově dosaženo. To znamená vytvoření ucelené představy předpokládaných a žádaných vlastností člověka, které lze výchovou získat. Výchova si taktéž klade za cíl vychovat jedince v plnohodnotnou osobnost, která najde uplatnění ve společnosti.

Výchovné cíle přehledně vypracoval Vladimír Jůva, ve své knize rozlišuje tyto cíle²⁰:

- *Cíle individuální a sociální*
- *cíle obecné a specifické*
- *cíle materiální (informativní) a formální (formativní)*
- *cíle abstraktní a konkrétní*
- *cíle adaptační a anticipační*
- *cíle teoretické a praktické*
- *cíle autonomní a heteronomní*

Cíle individuální a sociální – toto dělení výchovných cílů se považuje za základní; **individuální cíle** jsou zaměřeny na osobní rozvoj jedince a jeho uplatnění, **sociální cíle** si kladou za cíl snahu vychovat takového jedince, který bude prospěšný společnosti a bude plnit odpovědně a kvalifikovaně svou sociální roli.

Cíle obecné a specifické – sledují se při každém výchovném procesu; **obecné cíle** jsou shodné pro veškerou výchovu, kladou si za úkol všestranný rozvoj jedince, formování jeho charakteru, vztahu ke společnosti, apod., úkolem **specifických cílů** je osvojování konkrétních vědomostí, návyků a dovedností, které jsou zapotřebí v daném oboru.

Cíle materiální a formální – významná alternativa v zaměření výchovné činnosti; **materiální cíle** se orientují na osvojení konkrétní učební látky potřebné ke zvládnutí určitých teoretických a praktických úkolů, **formální cíle** se zaměřují na rozvoj schopností

²⁰ Jůva, V. sen. & jun. Úvod do pedagogiky. Brno: Paido. ISBN 80-85931-39-7. str. 35

(např. matematika rozvíjí logické uvažování jedince, hra na hudební nástroj je zase prostředek na rozvoj estetického cítění).

Cíle adaptační a anticipační – hovoříme o nich v souvislosti zaměření výchovy na přítomnost nebo na budoucnost; **adaptační cíl** se zaměřuje na uzpůsobení jedince stávajícím podmínkám, **antipačním cílem** je naopak myšlena příprava jedince pro budoucí společnost.

Cíle teoretické a praktické – jejich vztah je významný při posuzování jakékoliv výchovy; **teoretické cíle** spočívají především v systému vědomostí, podstatou **praktických cílů** jsou kvalitní dovednosti a návyky, díky kterým je jedinec prospěšný společnosti.

Cíle autonomní a heteronomní – **autonomní cíl** si stanovuje každý jedinec sám, naproti tomu **heteronomní cíle** jedinci stanoví někdo jiný, např. stát, škola, rodiče. V praxi mohou být vztahy mezi těmito cíli problematické, proto je velmi důležité, aby vychovávaný jedinec přijal heteronomní cíle za své.

2.4 Činitelé výchovy

Do výchovy vstupuje celá řada prvků a činitelů, které se vzájemně prolínají, podmiňují a ovlivňují tak celý výchovný proces. Tyto prvky jsou jednak *materiální* povahy, čímž se rozumí konkrétní prostředí, ve kterém výchova probíhá, nebo prostředky, jichž je při výchově použito a jednak faktory *duchovní* povahy, jakými mohou být např. ideály a cíle.²¹ Kromě těchto faktorů vstupují do výchovy tak zvaní *aktivní činitelé*, někde uváděni také jako činitele lidské povahy. Již z tohoto názvu vyplývá, že se jedná o osoby, které vstupují do výchovného procesu. Těmito osobami jsou na jedné straně rodiče, pedagogové, vychovatelé a na straně druhé vychovávaný jedinec.

„V tradičním pojetí výchovy je vychovatel chápán jako řídicí prvek a vychovávaný jako prvek řízený. Výchova však není činnost jednostranná. V důsledku výchovného působení se

²¹ Šikulová, R., Kolář, Z. Kapitoly z obecné pedagogiky. Ústí nad Labem: PF UJEP, 2003. str. 43. [cit. 2014-02-18] dostupné z http://www.pf.ujep.cz/files/KPR_sikulova_obecdidaktikascripta.pdf

vychovávaný objekt mění. Vychovatel může svou výchovnou činnost uskutečňovat jen tehdy, jestliže neustále reaguje na změny, kterých dosáhl u osobnosti vychovávaného. Výchova je interakce vychovatele a vychovávaného při zachování řídicí úlohy vychovatele.“²²

Z tohoto pojetí je patrné, že výchova je oboustranný proces vzájemného působení, který předpokládá aktivitu vychovávajícího i vychovávaného.

2.5 Styly výchovy

Styl výchovy se dá obecně vyjádřit jako způsob, kterým rodič, případně poručník či pěstoun, projevuje svou lásku a přízeň dítěti, do jaké míry omezuje a ovlivňuje jeho chování pomocí důsledků vyvozených z porušování výchovných norem rodiny.²³ Výchovné styly se mohou mimo jiné lišit podle věku dítěte, pohlaví, sociálního a kulturního prostředí, podle vzdělanosti rodičů a jejich osobních zkušeností a v neposlední řadě také závisí na vlastnostech a povaze dětí. V literatuře autoři popisují hned několik stylů, nebo řekněme způsobů výchovy. Například Jan Čáp se ve své knize kloní ke třem základním stylům výchovy – autokratický, slabé řízení a sociálně integrační výchovný styl.²⁴ Přičemž za slabé řízení považuje liberální výchovu a sociálně integrační vedení je ve své podstatě výchova demokratická. Obecně se literatuře uvádí model čtyř stylů výchovy, které staví na základě toho, jaký emoční vztah rodiče k dítěti zaujímají, zda odmítající či akceptující. Tyto způsoby výchovy se sice liší názvem, ale významově jsou téměř totožné s těmi, které uvádí Čáp.

2.5.1 Permisivní styl výchovy

Tento způsob výchovy je považován za tolerantní a velmi shovívavou, prosazuje větší míru svobody a naopak menší míru odpovědnosti. V praxi to znamená, že rodiče jsou k dítěti vnímaví, projevují mu lásku a přízeň, jsou citliví, avšak nemají na chování dítěte velké nároky a nevyžadují po něm přílišnou disciplínu a nestanovují mu žádné hranice. Stručně řečeno – vše je dovoleno, vše pro rozvoj osobnosti. Tento způsob výchovy je preferován

²² Vorlíček, Ch. Úvod do pedagogiky. Jinočany: H+H, 2000. str. 65

²³ *Prevention - smart parents* [online]. 2009 [cit. 2014-02-27]. Komunikace, kázeň a podpora. Dostupné z WWW: <<http://prevence.sananim.cz/chapter-8>>.

²⁴ Čáp, J. Psychologie výchovy a vyučování. Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-534-3. str. 332

především v Americe a západní Evropě. Takováto výchova „produkuje“ nezralé a zcela nezodpovědné jedince, kteří vyžadují pozornost, ne-li přímo poslušnost a staví se odmítavě k pravidlům stanovenými jinými lidmi.

2.5.2 Autoritářský styl výchovy

Autoritářský nebo také direktivní styl výchovy znamená velmi přísný způsob výchovy, který vyžaduje striktní dodržování pravidel. Je založený především na příkazech a zákazech, diskuze není v tomto způsobu výchovy přístupná. Nejsou brány ohledy na individuální potřeby dítěte, ani ponechán prostor pro jeho kreativitu a fantazii. Děti vychovávané tímto způsobem nepociťují sebeúctu, mohou být uzavřeny se sklonem k agresivitě. Jejich chování postrádá spontánnost, snaživost a samostatnost.

2.5.3 Zanedbávající styl výchovy

Postoj rodičů k dítěti je pasivní až lhostejný, někdy až odmítavý. Rodiče kladou na dítě jen minimální požadavky, jejichž splnění není nikterak kontrolováno. Tento způsob výchovy postrádá jakékoliv citové vazby, dítěti není projevována láska. Rodiče nejeví dostatečný zájem o rozvoj dítěte. Deficit jakýchkoliv citových projevů má za následek, že z dětí vyrůstají jedinci naprosto citově deprivovaní, nesmělí a zcela bez sebevědomí. Ve společnosti se mohou jevit jako asociální, náladoví a neschopní oboustranné komunikace.

2.5.4 Demokratický styl výchovy

Tento styl je někdy také označován jako autoritativně vzájemný styl. Jak již název napovídá, tento způsob podporuje zdravou autoritu ve výchově. Rodiče upřednostňují pevné vedení a důslednost, ale na druhou stranu jsou laskaví a vstřícní, ochotni svému potomkovi pomoci. Projevují mu svou přízeň a lásku, jsou ochotni respektovat jeho názory a postoje. Důležitým prvkem je zde otevřená komunikace. Dítě má prostor pro rozvíjení tvořivosti a zodpovědnosti a vyrůstají z nich nezávislí a přátelští jedinci, kteří usilují o co nejlepší výkon.

Vedle těchto stylů výchovy vymezil Řezáč také následující styly nevhodného přístupu k dětem:²⁵

Nevhodný styl spatřuje v *nejednotném přístupu*, kdy se rodiče neshodují v otázkách výchovy. Otec má o výchově jiné názory než matka a pokud ve výchově vládne nejednotnost, může to vést ke konfliktům. V nejedné rodině lze často slyšet větu typu „Ale táta mi to dovolil ...“ Dítě je velmi vnímavé a záhy rozpozná, který z rodičů „povolí“ a samozřejmě se toho snaží využít. Je důležité ve výchově nebýt konkurenty, ale rovnocennými partnery. Podobně jako nejednotnost je *proklamativní přístup*, ve kterém však nejde o odlišný postup rodičů, ale o rozpor mezi úmysly a realitou. Další nevhodný přístup ve výchově bývá označován jako *povolný*. Rodiče sice stanovují určité normy, ale od jejich prosazování často ustoupí, což může být způsobeno například z důvodu dlouhodobé nemoci dítěte. Zatímco povolný přístup je typický spíše mírnými normami a požadavky, pro *nedůslednou výchovu* jsou naopak typické vysoké nároky a neúměrné požadavky, které ale nejsou pro nedůslednost rodičů „dotazované“ do cíle. Chybí zde totiž zpětná vazba, což vede dítě k rozhodnutí, že dané úkoly nemusí plnit, protože ho stejně nikdo nebude kontrolovat. Zavrhuje výchova nebo také *potlačující přístup*, bývá častý u nechtěných dětí a je příznačný nevraživým postojem vůči těmto dětem. V tomto způsobu výchovy převažují tresty, zákazy, omezování, dítě je podrobováno přílišné kritice, ironii, či zesměšňování a srážení jeho aktivity. Dalo by se říci, že pravým opakem tohoto výchovného stylu je *podplácující přístup*. Ten je charakteristický poměrně neadekvátními odměnami i za vcelku běžné úkony, které jsou v jiných rodinách považovány za samozřejmost. Další neadekvátností se vyznačuje *přístup rozmazlující*. Jak již název napovídá, jedná se o přílišnou citovou závislost rodičů na dítěti. Rodiče jsou na dítě fixovány takovým způsobem, že mu brání v osamostatňování, aby se jim neodcizilo a zůstalo na nich závislé a jsou ochotni zcela se podřizovat požadavkům a náladám dítěte. Tento způsob výchovy bývá někdy ztotožňován s jiným a tím je *přístup skleníkový*. Dítě je vychováváno k normám, které uznává a vymezuje jeho rodina, ale mimo rodinu selhává. Skleníkový proto, že se tento způsob výchovy může přirovnat k pěstování rostlin ve skleníku. Tam se jim daří, mají vše potřebné k životu, ale mimo skleník mohou uvadnout. Odlišný způsob výchovy je *protekční přístup*. Určitému dítěti se dostává větší pozornosti, více podpory, než jinému dítěti. Dalo by se říci na úkor. V rodině se může

²⁵ Řezáč, J. Sociální psychologie. Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-48-6. str. 200-204. dostupné z <http://www.uloz.to/xAh8zcN/socialnipsychologie-jaroslavrezac-pdf>

jednat o protěžování jednoho sourozence, ve škole zase spolužáka. Tento styl výchovy upřednostňuje cíle nad způsoby jejich dosahování. Dominace pravidel, uplatňování řádu a norem a také postihy za jejich nesplnění jsou příznačné pro *moralizující přístup*. Jiným nevhodným výchovným stylem je *puntičkářský přístup*. Rodiče detailně sledují sebemenší drobnost v chování a jednání svého dítěte, mají nad dítětem neustálý dohled. Někteří rodiče, většinou se jedná o neurotické jedince, zažívají neustálý strach o své dítě, aby si nějak neublížilo, snaží se ho všemožně uchránit před jakýmkoliv potenciálním nebezpečím. Dítě neustále omezují v jeho činnostech a nenechávají mu prostor pro svobodnou vůli a iniciativu. Posledním nevhodným přístupem je *přístup perfekcionista*, v němž rodiče usilují o extrémní dokonalost dítěte. Může to být následek jejich frustrace z nenaplnění vlastních cílů a přání. To se pak snaží kompenzovat tím, že nutí dítě dosahovat výsledků, kterých oni sami nedosáhli a neberou ohledy na dítě a jeho přání.

„V každé společnosti, ve všech dobách, byly některé děti vedeny přísně a jiné byly mamincinými nebo tatínkovými mazánky. Už od dob starého Řecka můžeme ve spisech nejrůznějších mravokárců sledovat stížnosti, že dnešní, tj. tehdejší mládež je zkažená, že si dělá, co chce, že je rozmazlená a že na tom má vinu příliš povolná výchova.“²⁶

Dobrá komunikace a vhodně zvolený styl výchovy jsou pro dítě důležitým předpokladem pro jeho budoucí život. Dítě by mělo být chápáno jako samostatná bytost a výchova by se měla přizpůsobovat jemu a nikoliv naopak. Rodiče, kteří ve své výchově zvolili demokratický styl, uplatňují pozitivní komunikaci a dávají dítěti šanci vyjádřit se k určování pravidel, případně k sankcím za jejich porušování, později zjišťují, že dítě není potřeba tolik kontrolovat. Na základě společných ujednání dítě ví, co se od něho očekává a jak se má chovat a počíná si zodpovědně.

V praxi je běžné, že rodiče neuplatňují vždy jen jeden konkrétní styl výchovy. Jednotlivé styly se mohou měnit v souvislosti s určitou situací; závisí na povaze problému, momentální náladě všech zúčastněných a také na výsledku, kterého má být dosaženo. Výchovné styly se tak mohou různě prolínat a kombinovat.

²⁶ Matějček, Z. Škola rodičů. Praha: Maxdor, 2000. ISBN 80-85912-29-5. str. 278

2.6 Dysfunkční prostředí a nedostatky v rodinných funkcích

Rodina by se dala označit za skupinu, ve které hraje každý z jejích členů určitou roli, plní si své funkce. Mezi jednotlivými členy jsou vzájemné vztahy, které se v průběhu života mění a řekněme vyvíjí. Jejich chování se vzájemně ovlivňuje. Pokud rodina vykazuje jakékoliv znaky dysfunkce, jakmile neplní některou ze svých funkcí, projeví se to na chování jednotlivých členů, zejména dětí. Tyto děti se mohou cítit osamělé, ztrácí sebeúctu a mají o sobě nízké mínění. Jejich schopnost navazovat sociální vztahy se snižuje a nejsou schopni chovat se empaticky. Rizikové chování v rodině v nich může vyvolat psychickou deprivaci, která se projevuje různými způsoby. U malých dětí může docházet k opoždění jejich psychomotorického vývoje, časté jsou vady řeči. U starších dětí se deprivace projeví na prospěchu ve škole, za ostatními dětmi zaostávají. Mají problémy začlenit se do kolektivu, jsou nedůvěřiví a citově otupělí, což může vyústit v agresi. V pubertě mívají tyto děti sklony k různým závislostem. Pokud nepodlehnu svodům drog a alkoholu a dostanou se do lepšího prostředí, mohou mít v dospělosti problémy v partnerských vztazích a zejména ve výchově svých dětí. Psychickou deprivaci lze tedy označit za velmi vážné narušení psychického vývoje, které se projevuje v celkové struktuře osobnosti, v chování, ve vztahu ke společnosti a v životní orientaci vůbec.

Dunovský a jeho kolektiv charakterizují dysfunkční rodinu jako rodinu, ve které dochází k vážným poruchám a vnitřnímu rozkladu, což narušuje socializační proces dítěte.²⁷ Dalo by se tedy říci, že v dysfunkční rodině nedochází k uspokojení všech základních potřeb dítěte a rodina se pro něj stává spíše zdrojem potenciálního nebezpečí než útočištěm. V dysfunkčních rodinách panuje atmosféra nedůvěry, bývají v nich napjaté a vyostřené vztahy, které narušují soudržnost rodiny a často jsou provázeny hádkami. Ve většině případů pak takovéto vztahy končí rozvodem, který může mít špatný dopad na psychiku dítěte

Dysfunkční rodinu proto můžeme označit jako narušenou, a to především proto, že mají narušenou schopnost uspokojovat potřeby dítěte. Funkce rodinné výchovy selhávají a jeví jisté nedostatky, proto se o nich hovoří jako o poruchách funkcí. Poruchy funkcí definuje Dunovský jako „*situace, kdy rodina v různé míře neplní základní požadavky a úkoly dané společenskou normou a vyjádřené v očekávání na přiměřené začlenění jejích členů*

²⁷ Dunovský, J. Dytrych, Z. Matějček, Z. Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě. Praha: Grada, 1995. ISBN 80-7169-192-5. str. 17

do společnosti“.²⁸ Obecně lze říci, že porucha rodiny se projevuje v nedostatečném plnění některých nebo všech funkcí rodiny. Tyto funkce jsem popsala v kapitole 1.1 a jen velmi stručně popíšu jejich možné poruchy. Poruchu **biologicko-reprodukční** funkce vykazují ty rodiny, ve kterých se nerodí děti, případně se rodí děti postižené. Nedostatečné plnění **sociálně-ekonomické** funkce má za následek narušení ekonomické stability rodiny. Nedostatek peněz činí rodinu závislou na sociálních institucích a vyplácení dávek a má negativní dopad na všechny členy rodiny, zvláště pak na děti. Důsledkem je materiální strádání, omezení vzdělávacích šancí a volnočasových aktivit, což může vést až k sociálnímu vyloučení. Se sociálně-ekonomickou funkcí je úzce spjata funkce **sociálně ochranná**. Pokud rodina není schopna finančně zabezpečit členy rodiny, není tak schopna zajistit jejich životní potřeby. Ve vztahu k dítěti je velmi důležitá funkce **socializačně-výchovná**. Porucha této funkce spočívá v tom, že se rodiče neumí, nemohou nebo nechtějí o dítě starat, zauímají k dítěti nepřátelský postoj nebo dokonce dítě týrají. Protipólem je výchova rozmazlující a nadmíru ochranná. I v tomto případě je funkce narušena. Velkým problémem je porucha **emocionální funkce**, což mívá za následek většinu rodinných poruch. Pro všechny členy rodiny je důležitý pocit zázemí, lásky a porozumění. Pokud toto postrádají, vede to k nepříznivému rodinnému klimatu, psychickému strádání, které může vyústit v citovou deprivaci, rozchodu či zanedbávání dítěte. Matoušek tuto neschopnost citové vazby označil jako emoční zneužívání dětí a ve své knize uvádí definici tohoto zneužívání: „*Je to trvale nepřátelský postoj rodiče k dítěti nebo naprostý emoční chlad, též využívání dítěte výhradně k plnění citových potřeb dospělého, jež nebere v úvahu potřeby dítěte.*“²⁹ Velmi výstižný je také výrok Zdeňka Heluse, který zveřejnil ve své knize: „*Ohrožené dítě potenciálně ohrožuje svět - může z něho totiž vyrůst člověk, který nejenže se nebude podílet na stavbě tohoto světa, protože se tomu nenaučil, ale který bude jeho zkázou, protože ho nenávidí za všechny křivdy, které mu způsobil.*“³⁰

²⁸ Dunovský, J. Sociální pediatrie. Praha: Grada, 1999. ISBN 80-7169-254-9. str. 102

²⁹ Matoušek, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: Slon, 2003. ISBN 80-86429-19-9. str. 113

³⁰ Helus, Z. Vyznat se v dětech. Praha: SPN, 1984. ISBN neuvedeno. str. 35

3 VÝCHOVA VE ŠKOLE

Předchozí kapitoly se týkaly pouze výchově v rodině, protože ve vztahu k dítěti a výchově je rodina považována za primárního činitele. Je tomu zejména v prvních třech letech věku dítěte. Poté zpravidla přicházejí na řadu další výchovné instituce – školy.

Škola stejně jako dnes byla i v minulosti považována za základní výchovně – vzdělávací instituci, která je odpovědná za úroveň a hloubku všeobecného a odborného vzdělání jedince a jeho plnohodnotný a všestranný rozvoj. Pojetí a funkce školní výchovy se mění v souvislosti s rozvojem společnosti, s jejím měnícím se charakterem, zřízením, kulturou. Je zcela pochopitelné, že jiné požadavky na výchovu byly kladeny v Antice a jiné si klade současná společnost. Neodmyslitelně je škola spjata se jménem Jana Amose Komenského. Tento český myslitel a pedagog svými pedagogickými spisy položil pevné základy pedagogice jako vědě o výchově mládeže a dospělých.³¹ Škola se v dlouhodobém historickém vývoji postupně demokratizovala a zpřístupňovala se stále širším vrstvám populace. Důležitým mezníkem ve školství byla jeho reforma v roce 1774, která vznikla na popud tehdejší panovnice Marie Terezie. Byl vydán Všeobecný školní řád, který předepisoval vzdělávací povinnost pro děti ve věku od šesti do dvanácti let, jejichž rodiče neměli dostatek finančních prostředků na výuku domácím učitelem.³²

V současnosti je školní vzdělávání upravováno Školským zákonem č. 561/2004 Sb., který prošel několika novelami. Tento zákon stanoví podmínky, za nichž se výchova uskutečňuje a vymezuje práva a povinnosti fyzických a právnických osob při vzdělávání. V zásadách tohoto zákona je mimo jiné uveden rovný přístup ke vzdělání bez jakékoliv diskriminace, zohledňování vzdělávacích potřeb jednotlivce, vzájemná úcta, respekt a solidarita všech účastníků vzdělávání, hodnocení výsledků vzdělávání žáků, zdokonalování procesu vzdělávání a uplatňování moderních pedagogických přístupů a metod. V § 44 jsou vymezeny cíle základního vzdělávání, které vedou k tomu, aby si žák osvojil potřebné strategie učení, které by je motivovalo k celoživotnímu vzdělávání, aby byli schopni řešit problémy přiměřeně svému věku. Je důležité, aby žáci získali všeobecné případně odborné vzdělání, byli schopni uplatňovat zásady práva a demokracie. Naučit ho komunikativnosti a spolupráci, ohleduplnosti a toleranci k odlišným duchovním a kulturním hodnotám. Je

³¹ Jůva, V. Jůva, V. Úvod do pedagogiky. Brno: Paido, 1997. ISBN 80-85931-39-7. str. 7

³² Kasper, T. Kasperová, D. Dějiny pedagogiky. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2429-4. str. 85

důležité, aby si žák uvědomil své schopnosti a společně se získanými vědomostmi a dovednostmi je uměl uplatnit ve svém budoucím životě a profesi.³³

Obecně lze tedy chápat, že vzdělávání je zaměřeno na naplňování aktuálních a především perspektivních vzdělávacích potřeb žáků ve věku od šesti do patnácti let. O zaměření vzdělávání rozhoduje stát, který je o správnosti a efektivitě tohoto vzdělávání přesvědčen. Očekává, že se všechny školy s tímto zaměřením ztotožní a budou ho realizovat. Proto se zavedl systém smysluplného uspořádání a na sebe navazujících vzdělávacích prvků, které mají za úkol co nejvíce zdokonalit rozvoj žáků. Tento systém byl dvouúrovňový, a to na úrovni státní a školní. Státní úroveň představují Národní program vzdělávání a Rámcový vzdělávací program (dále jen RVP), který vymezuje jednotlivé etapy vzdělávání – předškolní, základní a střední. Školní úroveň představuje školní vzdělávací program (dále jen ŠVP), na jehož základě se uskutečňuje vzdělávání na jednotlivých školách.

RVP vymezuje vzdělávací obsah a očekávané výsledky, umožňuje volbu různých vzdělávacích postupů s možnými obměnami pro žáky se speciálními vzdělávacími požadavky, případně podle potřeb a možností žáků. Jeho snahou je vytvářet příznivé sociální, emocionální a pracovní klima, prosazování průběžné diagnostiky a individuální hodnocení jednotlivých žáků, a to i širšího užívání slovního hodnocení. Dokument dále mimo jiné podporuje rozšiřování nabídky povinně volitelných předmětů, aby se žáci měli možnost rozhodnout se podle svých zájmů a předpokladů. RVP bývá po určitém časovém období obměňován podle měnících se potřeb společnosti, ale i potřeb a zájmů žáků a také podle zkušeností pedagogů.³⁴

ŠVP vychází z obecných cílů vzdělávání, z RVP a podle vlastní koncepce školy, která vychází z možností školy a pedagogického sboru a její snahou je inovace pedagogického procesu. Prostřednictvím ŠVP škola reaguje na potřeby společnosti. Základní škola Morávkova ve Vyškově, kam chodí i moje dcera a kde jsem prováděla kvantitativní výzkum, ve svém ŠVP klade mimo jiné důraz na pochopení a uplatňování demokratických principů, na respektování životních a mravních hodnot, potřeb a postojů každého jednotlivce a také na podporu společných prožitků učitelů, žáků a jejich rodičů. Snahou

³³ MŠMT: Zákon č. 561/2004 sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. [online]. 2013-2014 [cit. 2014-03-22].

Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/uplne-zneni-zakona-c-561-2004-sb>

³⁴ MŠMT: *Upravený RVP pro základní vzdělávání* [online]. 2013 [cit. 2014-03-23].

Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>

školy je zapojit žáky do veřejného života, rozvinout v nich schopnost tvůrčí práce, samostatného myšlení, odpovědného rozhodování a sebehodnocení. Škola myslí ve svém ŠVP také na vzdělávání mimořádně nadaných žáků, žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, zahrnuje metody práce se žáky s poruchami učení a vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením.³⁵

Základní školy do výuky zařazují průřezová témata týkající se aktuální problematiky současného světa a dnes jsou již považována za nedílnou součást základního vzdělání. Mezi tato témata patří **osobnostní a sociální výchova**, jejímž obsahem je především sebepoznání a seberegulace, poznávání lidí a budování mezilidských vztahů, schopnost řešení problémů a rozhodování, prosociální chování a ochota pomáhat druhým. Dalším průřezovým tématem je **výchova demokratického občana**, které bývá především součástí předmětu Výchova k občanství a žáci jsou kromě jiného seznamováni s právy a povinnostmi občanů, s principy a fungováním demokracie, soužití s minoritami a jejich respektování. **Enviromentální výchova** vede žáky k aktivní účasti na ochraně životního prostředí a zdravém životním stylu, seznámí je s problematikou hospodaření s odpady, využívání energií a šetření s nimi, využívání přírodních zdrojů aj. **Mediální výchova** si klade za cíl vybavit žáka dovednostmi týkajícími se mediální komunikace a mediální gramotnosti vůbec. Velmi důležitým tématem je **Multikulturní výchova**, která žákům umožňuje seznámit se jinými kulturami, jejich hodnotami a tradicemi, vede je k solidaritě a toleranci.

3.1 Funkce školní výchovy

V úvodu předchozí kapitoly jsme školu označili jako výchovně vzdělávací instituci. Logicky se nám proto nabízí, že hlavními funkcemi školní výchovy je výchova a vzdělávání. Důležitá je ale i funkce socializační - škola předává dítěti nejen nové informace a poznatky, ale zároveň formuje jeho chování, vztahy se spolužáky a pedagogy. Dítě zde tráví několik hodin denně a proto je zcela přirozené, že jej tyto vztahy ovlivňují, dítě rychleji dospívá a osamostatňuje se, získává nové zkušenosti. Škola se snaží z žáků

³⁵ ZŠ Morávková. Školní vzdělávací program [online]. 2013 [cit. 2014-04-04]. Dostupné z: <http://www.zsmoravkova.vys.cz/>

vychovat jedince pohlížející na svět v souvislostech, kteří jsou způsobilí k samostatnému a kritickému myšlení a budou schopni uplatnit se na trhu práce.

Jan Průcha v Pedagogickém slovníku definuje školu jako „*společenskou instituci, jejíž tradiční funkcí je poskytovat vzdělání žákům příslušných věkových skupin v organizovaných formách podle určitých vzdělávacích programů. Pojetí a funkce školy se mění se změnami společenských potřeb. Stala se místem socializace žáků, podporujícím jejich osobnostní a sociální rozvoj a připravující je na život osobní, pracovní a občanský.*“³⁶

3.2 Metody a formy výuky³⁷

Výuka ve škole může probíhat pomocí různých metod výuky. Jednou z nich je **Vyprávění učitele**. Pomocí této metody lze i pro žáky jinak „nezajímavé“ učivo vylíčit tak poutavě, že žáky vtáhne do děje, podpoří jejich představivost a výraznou měrou je může motivovat. Pomocí zajímavého vyprávění lze snadněji udržet kázeň a pozornost žáků, je pro ně určitým zpestřením a dalo by se říci oddechovým časem, aniž by se přerušil tok výuky. Jinou metodou je **Vysvětlování**, nebo také **výklad učitele**. Na rozdíl od vyprávění tato metoda klade důraz na poznání, preferuje věcnost a logiku, vede žáky k pochopení problematiky. Systematicky je tak žákům předkládané učivo, které je úměrné jejich věku, zkušenostem a dosažených znalostí. **Práce s textem** je metoda založená na zpracování informací získaných nejen z učebnic, ale také různých encyklopedií, příruček a internetu. Důležité je, aby žák textu porozuměl a získané poznatky poté využil ke svému zdokonalování, případně k plnění různých úkolů. Výukovou metodou je také **Rozhovor**, jindy také debata či diskuze. Klasickým rozhovorem může být zkoušení, kdy účastníky jsou pedagog a žák. Jindy učitel žákům položí otázku, která vyvolá debatu mezi žáky. I když zde má vedoucí roli pedagog, vede tato forma výuky k aktivizaci žáků, povzbuzuje je k pozornosti a především ke spolupráci. Žáci mohou vyslovit svůj názor, obhajovat své domněnky a předkládat své argumenty. Velmi účinné a pro žáky zajímavé jsou **Názorně-demonstrační metody**. Jde o zprostředkování informací pomocí různých interaktivních tabulí, dataprojektorů, modelů a zvukových pomůcek. Mohou to být různé instruktáže, předvádění určitých dovedností nebo také chemické pokusy. Další metodou je metoda

³⁶ Průcha, J. a kol. Pedagogický slovník. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-73674-16-8. s. 238.

³⁷ Žák, V. Metody a formy výuky. Národní ústav odborného vzdělávání [online]. 2012

[cit. 2014-03-29]. Dostupné z: http://www.nuov.cz/uploads/AE/evaluacni_nastroje/manual_archu.pdf

Dovednostně-praktická, která vede žáky k osvojení určitých dovedností, ať už rozumových, jazykových nebo pohybových, jejich pomocí se procvičuje také jemná motorika a manipulace s různými nástroji. Do dovednostně-praktických metod také patří napodobování, to znamená přebírání určitých způsobů chování, které může být bezděčné nebo záměrné a uplatňuje se například v tělesné výchově nebo při nácviu výslovnosti cizího jazyka. Metody, které vedou žáky k aktivitě, tvořivosti a samostatnosti, jsou **Aktivizující metody**. Uplatňují se při řešení určitých problémů, kdy žákům je stanovena hypotéza a ti ji musí následně ověřit. K těmto metodám mohou patřit i různé didaktické hry, které rozvíjejí dovednosti žáků. Mezi **komplexní výukové metody** patří projektová výuka, při které se zpracovává určité téma a realizuje se buď ve skupinách, nebo samostatně. Dále sem patří hraní určitých rolí, které rozvíjí představivost a e-learning, což je výuka podporovaná počítačem. **Hromadná výuka** probíhá společnou formou, učitel vysvětluje žákům probíranou látku, průběžně ji může doplňovat zápisem na tabuli. Všichni žáci plní stejné zadání podle instrukcí pedagoga a hlavním cílem je, aby si žáci osvojili maximum poznatků. Naproti tomu **Skupinová výuka** probíhá ve skupinách a je založena na spolupráci žáků, kteří řeší různé úkoly. Při jejich plnění je důležitá komunikace a vzájemná pomoc. Poslední formou výuky je **Samostatná práce žáků a individualizovaná výuka**. Samostatnou prací získávají žáci poznatky vlastním úsilím a lze ji využít například při práci s textem, provádění laboratorních prací, ale také při ověřování znalostí v písemných pracích. Individualizovaná výuka probíhá podle individuálních potřeb žáků a dnes se užívají především v tzv. alternativních školách.

Příkladem komplexní výukové metody by mohl být projekt, do kterého je zapojena Základní škola Morávková ve Vyškově. Jedná se o celostátní projekt Extra třída, který je podporován společností EDUin v partnerství s Nadačním fondem Tesco. Žáci 7. tříd měli za úkol vytvořit projekt, který by vedl ke zlepšení kvality života místních lidí a podpory komunitního rozvoje. Na základě tohoto projektu byli vybráni a společně se 34 dalšími školami celé ČR se mohou pyšnit titulem „Extra třída“. Žáci ZŠ Morávková svůj projekt nazvali Škola hrou a toto výukové představení formou hry předvedli malým předškolákům v Mateřských školách v okolních vesnicích. Děti si zkusily, jaké to bude ve škole a že se jí vůbec nemusí bát a žáci si pro změnu vyzkoušeli, jaké je to být učitelem. Nyní se žáci v rámci projektu chystají navštívit Oblastní charitu Vyškov a těší se, že si se starými lidmi vymění své zkušenosti se školstvím a zaujmou je svým kulturním programem.

Program Extra třída si klade za cíl motivovat školy k takovým činnostem, které přispívají k rozvoji místního života a ve kterých si žáci budou moci vyzkoušet situace, které pak uplatní v reálném životě.³⁸

3.3 Spolupráce rodiny a školy

Téma spolupráce rodiny a školy je v současnosti stále častěji diskutované a dostává se tak do povědomí a zájmu široké veřejnosti. Důležitost komunikace rodiny se školou zmiňuje také MŠMT v rámci školního preventivního programu. V posledních letech u nás vznikají projekty, které podporují, ale i realizují spolupráci rodiny a školy. Jedním z prvních a zároveň předchůdce Rámcových vzdělávacích programů, byl projekt Začít spolu, který je realizován ve více než třiceti zemích světa a v České republice od roku 1994. Tento program má napomáhat zvyšování kvality vzdělávání v souladu s demokratickými principy, vést žáky ke kritickému a zodpovědnému jednání a respektovat jejich osobnost. Mimo to klade program Začít spolu důraz na partnerství rodiny a školy. Rodiče mohou přicházet do tříd, mohou asistovat při výuce, která se vztahuje k jejich profesi, mohou zajišťovat exkurze na svých pracovištích, pomáhat s výzdobou tříd, aktivně se zapojovat do výuky jako asistenti nebo vypomáhat ve školní družině.³⁹ V průběhu školního roku škola pořádá neformální mimoškolní akce pro žáky a jejich rodiče. Tato setkání umožní rodičům poznat spolužáky i pedagogy a dětem dává možnost vidět kantora v trochu jiném světle, než jak ho znají z výuky. Uvolněná atmosféra a vzájemná komunikace rodičů s pedagogy děti motivuje a působí na ně uklidňujícím dojmem, že učitel je „taky člověk“. Dalším programem na podporu partnerského vztahu mezi rodiči a pedagogy je projekt Rodiče vítáni. Pokud škola splňuje kritéria partnerské komunikace a přátelské spolupráce, získává certifikát a logo, které má vyvěšené na vstupních dveřích a také na svých webových stránkách. Základní škola Morávkova ve Vyškově je také držitelem tohoto označení. V praxi to znamená, že se mohu jako rodič zúčastnit výuky, čehož jsem využila, když moje dcera na tuto školu přestupovala. Škola prohlubuje vztahy mezi rodiči, učiteli a žáky tím, že organizuje různé workshopy, vánoční a velikonoční trhy, dny otevřených dveří a různé tvořivé dílny, ve kterých děti společně s rodiči zhotovují různé výrobky

³⁸ Škola hrou pro všechny. Extra třída: Naše nápady nezůstávají jen ve škole [online]. 2013 [cit. 2014-04-23]. Dostupné z: <http://www.extratrida.cz/projekt/www/projektova-nastenka/?idProjektu=135>

³⁹ Vzdělávací program Začít spolu. Step by Step ČR, o.s. [online]. 2011 [cit. 2014-03-31]. Dostupné z: <http://sbscr.cz>

a zároveň společně stráví příjemné odpoledne a užijí si spoustu legrace. Škola zpřístupňuje na svých webových stránkách kromě školního vzdělávacího plánu a různých potřebných dokumentů ke stažení také veškeré aktuální dění a umožňuje veřejnosti virtuální prohlídku školy. Projekt Rodiče vítání zakotvil ve svém programu Desatero pro učitele a rodiče. Dodržováním těchto zásad si obě strany vybudují vzájemný respekt, důvěru a partnerství.

V zásadách pro učitele je na prvním místě rovnoprávné zacházení s rodiči a respektování jejich osobnosti. Dále pak vnímání rodiče jako člověka, který zná své dítě nejlépe. Projekt považuje za velmi důležité nekomunikovat s rodiči prostřednictvím dítěte a současně brát dítě jako součást učitelско-rodіčovské debaty o něm. V posledním bodě je v podstatě rada pro učitele, aby nevnímali každý dotaz nebo kritiku rodičů jako útok na svou osobu.

Naproti tomu zásady určené pro rodiče nabádají k tomu, aby pedagoga nepovažovali za protivníka, ale vnímali jej jako spolupracovníka ve výchově dítěte a respektovali jeho odbornost. Rodičům je doporučováno ověřovat si informace od svého dítěte, protože občas mohou být zkreslené. Není na místě předstupovat před pedagoga v bojovné náladě, zdvořilost a snaha komunikovat by měly být součástí jejich vzájemné spolupráce. Poslední a neméně důležitou zásadou je nepomlouvat učitele před svými dětmi.⁴⁰

Rodiče oceňují, když se k nim škola chová partnersky a pro pedagogy je zase výhodou, když s nimi rodiče „táhnou za jeden provaz“. Vzájemná spolupráce se tak vyplácí oběma stranám a především dětem. Každá spolupráce by však měla vycházet z rovnoprávného vztahu a vzájemného respektu obou stran a především ochotou spolupracovat. Rodiče očekávají zpravidla iniciativu ze strany školy, a pokud vidí, že škola vychází jejich dítěti vstříc, snaží se mu porozumět a v případě potřeby pomoci, získá si jejich důvěru a také ochotu spolupracovat. Způsob, jakým rodiče komunikují s učiteli, se stává vzorem chování pro jejich děti, které jej přebírají. Pokud tedy rodiče nemají zájem o prospěch svého dítěte, nezajímají se o způsob výuky a chod školy jako takový, lze tedy očekávat, že dítě bude mít ke škole stejně laxní přístup. Obdobně špatným vzorem bývají často případy, kdy dítě donese domů v žákovské knížce poznámku za špatné chování a rodiče namísto toho, aby dítě pokárali, začnou v jeho přítomnosti kritizovat pedagogické schopnosti kantora, způsoby jeho výuky, případně ho začnou před svým potomkem zostouzet. Takovéto

⁴⁰ Felcmanová, A., Čáp, D., Titěrová, K., Vávrová, P. Rodiče – nečekaní spojenci. Praha: Člověk v tísni, 2013. ISBN 978-80-87456-45-3. dostupné z http://varianty.cz/download/pdf/pdfs_234.pdf

chování před dětmi je krajně nevhodné a je pravděpodobné, že stejným způsobem začnou smýšlet o učiteli i oni. Proto by ochota spolupracovat a partnerský přístup mezi rodinou a školou měli být výsledkem jejich společného snažení.

Vzdělávací program Varianty společnosti Člověk v tísní za podpory Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy vydal příručku Rodiče – nečekaní spojenci, která mimo jiné shrnuje význam komunikace rodiny se školou, přináší konkrétní tipy na spolupráci a to, jak vzájemnou komunikaci zlepšit. V publikaci se uvádí, že aktivní partnerství ve výchově by mělo zahrnovat pravidelnou komunikaci, ze které jasně vyplývá, co rodiče od školy očekávají, jaké jsou jejich představy z hlediska výchovy a péče. Rodiče by měli vědět, jaké jsou možnosti školy, co všechno je škola schopna jejich dítěti zajistit a jaká je vzdělávací koncepce školy. Toto předpokládá zájem a vstřícnost rodičů, pravidelnou účast na navrhovaných pohovorech a třídních schůzkách. Naproti tomu škola by měla zohledňovat případné specifické prostředí rodiny a žáky se speciálními vzdělávacími potřebami.⁴¹

3.4 Školní poradenské pracoviště

Cílem tohoto pracoviště je poskytovat žákům, jejich rodičům, ale i pedagogům pomoc při řešení problémů ve výchově a výuce, poskytuje poradenskou pomoc při volbě povolání, vytváří podmínky pro integraci zdravotně znevýhodněných a zdravotně postižených žáků, poskytuje jim psychologickou podporu a působí jako prevence sociálně patologických jevů.

Výchovný poradce pro volbu povolání informuje žáky o možnostech studia v daném regionu, seznamuje žáky s jednotlivými obory a profesemi, organizuje burzy škol a náborové akce zástupců škol, spolupracuje se středními školami a učilišti, zpracovává podklady pro vyplňování přihlášek a vede jejich evidenci, poskytuje žákům i jejich rodičům osobní konzultace a provádí další činnosti související s výběrem zaměstnání.

Výchovný poradce pro oblast speciální pedagogiky připravuje podmínky pro integraci zdravotně postižených dětí, vytváří metodické pokyny pro učitele, poskytuje odborné konzultace pro rodiče, řeší s rodiči výchovné nebo výukové problémy dětí, řídí práci

⁴¹ Felcmanová, A., Čáp, D., Titěrová, K., Vávrová, P. Rodiče – nečekaní spojenci. Praha: Člověk v tísní, 2013. ISBN 978-80-87456-45-3. dostupné z http://varianty.cz/download/pdf/pdf_234.pdf

asistentů pedagoga, podílí se na vypracování individuálního vzdělávacího plánu, provádí slovní hodnocení, aj.

Školní metodik prevence sociálně patologických jevů se zaměřuje např. na prevenci záškoláctví, šikanování, rasismus a zneužívání návykových látek. Podílí se na tvorbě a kontrole realizace minimálního preventivního programu, poskytuje poradenskou péči žákům a jejich rodičům, organizuje besedy pro žáky, řeší příčiny a důsledky patologických jevů, spolupracuje s příslušnými úřady, bezodkladně informuje vedení školy o závažných skutečnostech a zhotovuje zápisy o nich.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMU

Pro pojem výzkum, resp. vědecký výzkum existuje spousta definic, z nichž některé ve své knize uvádí Jan Průcha. Jedna z definic vymezuje výzkum jako „*systematické a kritické zkoumání hypotetických tvrzení o předpokládaných vztazích mezi jevy; jeho výsledkem je vytváření teorií, které umožňují jevy vysvětlovat a předvídat.*“⁴² Pro definici pedagogického výzkumu Průcha vytvořil řadu charakteristik, které jej vymezují komplexně, a to jako vědeckou činnost, jejímž předmětem je popis, analýza a objasnění různých druhů edukační reality za pomoci různých metod a přístupů. Pedagogický výzkum dále charakterizuje jako systematickou činnost, která je založena na určité teorii a má tedy teoretickou a praktickou část. Při výzkumu je nutné dodržovat určitou etiku, tzn. soubor určitých norem a morálních hodnot, kterými je nutné se řídit.⁴³ Naproti tomu Miroslav Chráska pedagogický výzkum vymezil jako „*činnost, při které empirickými metodami ověřujeme platnost hypotéz o vztazích mezi pedagogickými jevy.*“⁴⁴

Výzkumnou část bakalářské práce jsem rozdělila do dvou částí, a to na rodinu a školu. U rodiny jsem se zaměřila na odlišnost typů rodin a jejich výchovná působení, u školy jsem se zaměřila na převládající klima a spokojenost žáků s výukou.

4.1 Cíl výzkumu

Cíl výzkumu je obecně charakterizován jako to, co se snaží výzkum objasnit, jaké poznatky chce přinést, případně jaký problém chce vyřešit. Při stanovení cíle výzkumu platí zásada, že „méně je někdy více“, proto je lepší zvolit si cíl omezenější, abychom plánovaný výzkum dokázali splnit.⁴⁵

Cílem mého výzkumu je zjistit převládající výchovné styly v rodinách, převažující třídní klima a spokojenost žáků s výukou ve škole.

⁴² Průcha, J. Pedagogický výzkum. Praha: Karolinum, 1995. ISBN 80-7184-132-3. str. 7

⁴³ tamtéž, str. 8

⁴⁴ Chráska, M. Úvod do výzkumu v pedagogice. Olomouc: Univerzita Palackého, Pedagogická fakulta, 2006. ISBN 80-244-1367-1. str. 8

⁴⁵ Průcha, J. Pedagogický výzkum. Praha: Karolinum, 1995. ISBN 80-7184-132-3. str. 107

4.2 Stanovení hypotéz

Hypotéza by se dala formulovat jako předběžná odpověď nebo také předpoklad možného stavu skutečnosti. Chráska uvádí tři základní požadavky dle Gavory. Prvním z nich je, že hypotéza má být vyjádřena oznamovací větou, dále musí vyjadřovat vztah mezi dvěma proměnnými a třetím požadavkem je, že tyto proměnné musí být měřitelné.⁴⁶

Ve svém šetření se pokusím potvrdit nebo vyvrátit následující hypotézy:

Hypotéza č. 1 – Více než čtvrtina dětí žije v neúplné příp. doplněné rodině.

Hypotéza č. 2 – Většina rodin preferuje demokratický styl výchovy.

Hypotéza č. 3 – Škola se snaží vytvářet pro žáky příznivé klima.

Hypotéza č. 4 – Více než polovina rodičů pravidelně spolupracuje se školou.

4.3 Testování hypotézy

V této fázi výzkumu jde o prokazování pravdivosti nebo nepravdivosti stanovených hypotéz. U kvantitativního výzkumu lze o pravdivosti hypotéz rozhodnout na základě shromážděných dat, které musíme pečlivě utřídit, zpracovat a na závěr vyhodnotit. Tato data získáváme pomocí empirických metod. Já jsem zvolila metodu kvantitativního výzkumu formou anonymního dotazníkového šetření. Dotazník je obecně charakterizován jako jedna z nejrozšířenějších metod shromažďování informací pomocí písemného dotazování. V pedagogickém výzkumu se nejčastěji využívá ke zjišťování názorů a postojů žáků, učitelů rodičů aj.⁴⁷ Vzhledem k věku dotazovaných jsem se rozhodla pro uzavřené otázky, kde žáci vybírali z předepsaných variant. Ze stejného důvodu jsem zvolila jednoduché otázky a jejich počet jsem zredukovala na minimum tak, abych si ověřila své hypotézy, ale zároveň žáky nepřetěžovala neúměrně velkým počtem otázek.

4.4 Popis výzkumného vzorku

Pro tento výzkum byli vybráni žáci druhého stupně základní školy Morávkovala ve Vyškově. Zhotovila jsem celkem 150 dotazníků, z nichž 50 se mi jich vrátilo zpět

⁴⁶ Chráska, M. Úvod do výzkumu v pedagogice. Olomouc: Univerzita Palackého, Pedagogická fakulta, 2006. ISBN 80-244-1367-1. str. 11

⁴⁷ Průcha, J. Pedagogický výzkum. Praha: Karolinum, 1995. ISBN 80-7184-132-3. str. 43

nevyplněných. Výběr respondentů jsem po předchozí domluvě ponechala na ředitelce školy. Ta následně oslovila pedagogy vyučující předměty Výchovu ke zdraví a Výchovu k občanství, kteří náhodným výběrem zvolili vhodné respondenty. Výzkum probíhal v měsících únor a březen 2014.

4.5 Metoda zpracování dat

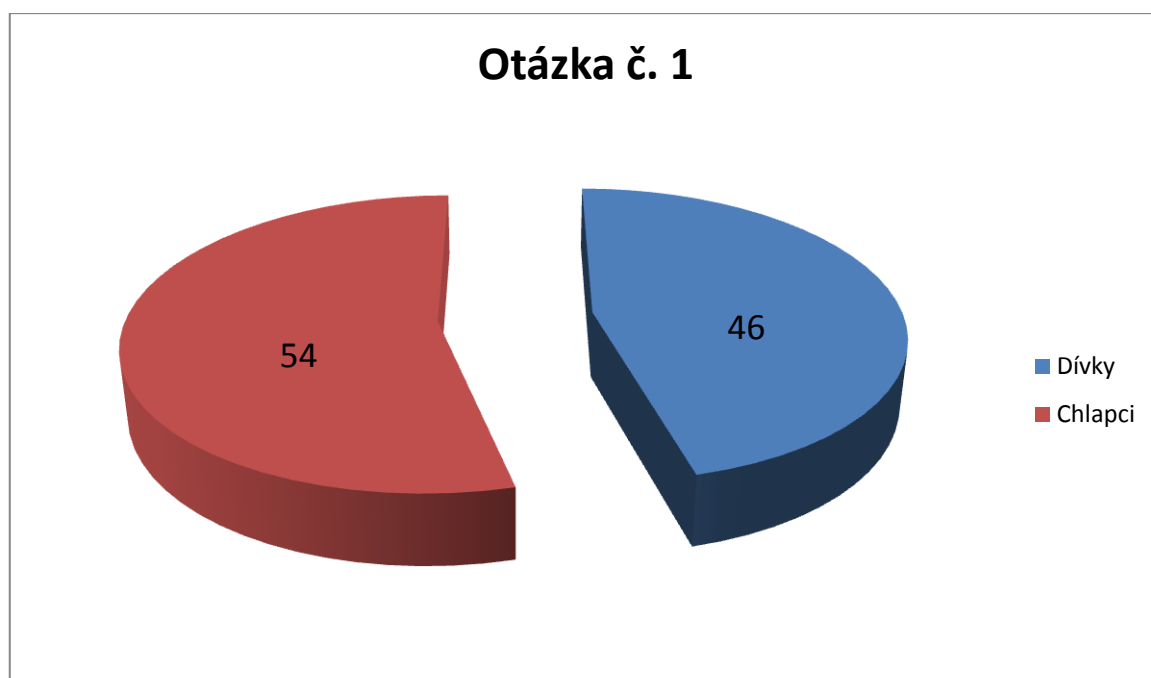
Informace získané z dotazníků jsem zanesla do tabulek a naměřená data znázornila pomocí výsečových grafů. Jednotlivé odpovědi jsem doplnila slovním rozbohem.

5 VÝSLEDKY DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ

Otázka č. 1 – Pohlaví?

	Absolutní četnost	Relativní četnost
Dívky	46	46 %
Chlapci	54	54 %

Tabulka č. 1 – Pohlaví respondentů

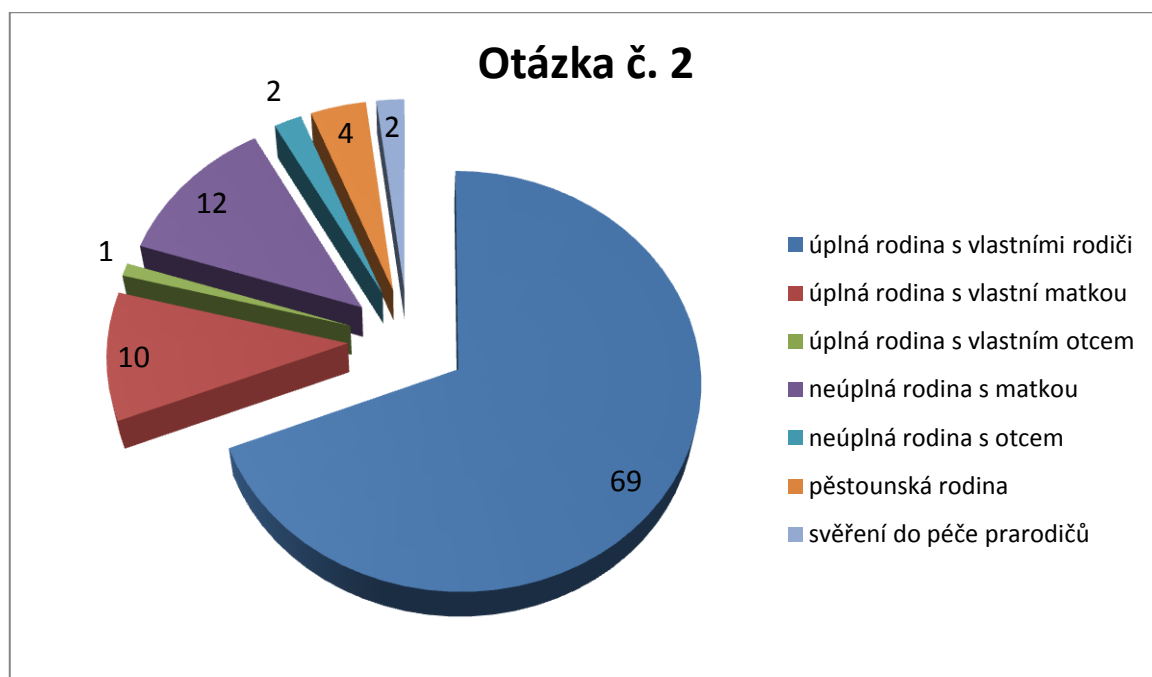
Graf č. 1 Rozdělení dle pohlaví

V otázce číslo 1 jsem zjišťovala pohlaví respondentů. Výzkumu se zúčastnilo 100 žáků, z toho 46 % dívek a 54 % chlapců.

Otázka č. 2 – V jaké rodině žiješ?

	Dívky	Chlapci	Absolutní četnost	Relativní četnost
Úplná rodina s vlastními rodiči	35	34	69	69 %
Úplná rodina s vlastní matkou	2	8	10	10 %
Úplná rodina s vlastním otcem	0	1	1	1 %
Neúplná rodina s matkou	5	7	12	12 %
Neúplná rodina s otcem	1	1	2	2 %
Pěstounská rodina	2	2	4	4 %
Svěření do péče prarodičů	1	1	2	2 %

Tabulka č. 2 – Typ rodiny

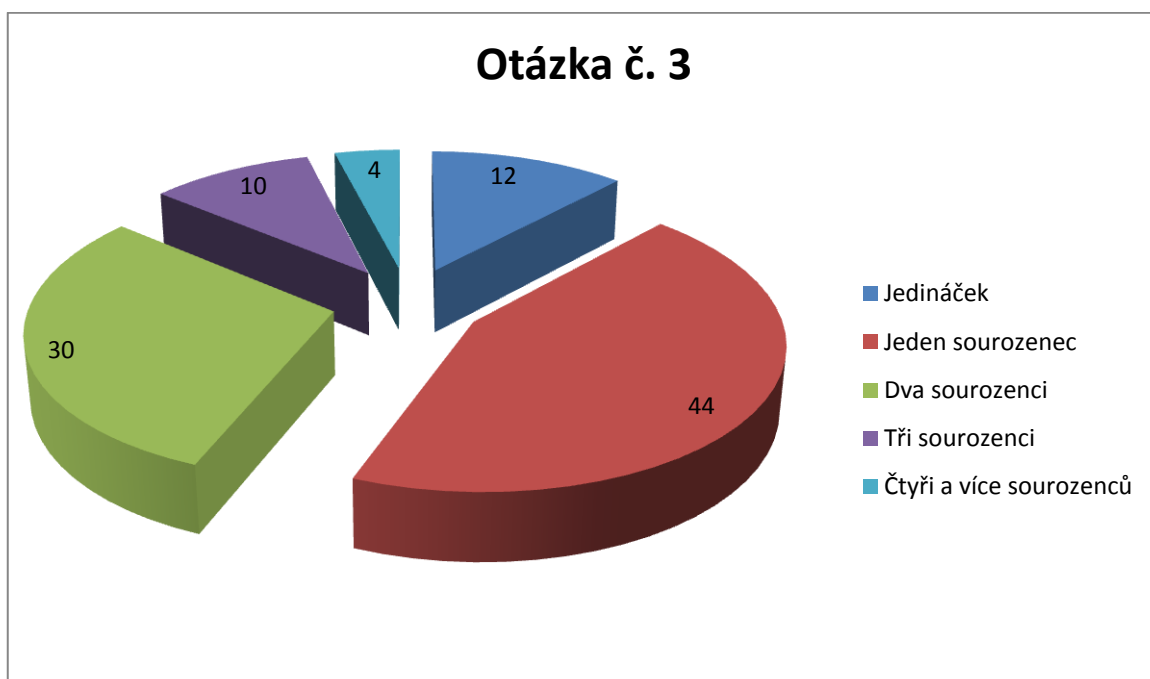
Graf č. 2 Typ rodiny

V otázce č. 2 jsem zjišťovala, v jakém typu rodiny žáci žijí. Z grafu je patrné, že většina dotazovaných (69%) žije v úplné rodině s vlastními rodiči. Pouze s matkou žije 12% žáků a pouze s otcem 2% žáků. V úplné rodině s vlastní matkou pak 10% žáků a v úplné rodině s vlastním otcem pouhé 1% žáků. 4% žáků žijí v pěstounských rodinách a zbylá 2% s prarodiči.

Otázka č. 3 – Kolik máš sourozenců?

	Dívky	Chlapci	Absolutní četnost	Relativní četnost
Jedináček	4	8	12	12 %
Jeden sourozenec	23	21	44	44 %
Dva sourozenci	14	16	30	30 %
Tři sourozenci	3	7	10	10 %
Čtyři a více sourozenců	2	2	4	4 %

Tabulka č. 3 – Počet sourozenců

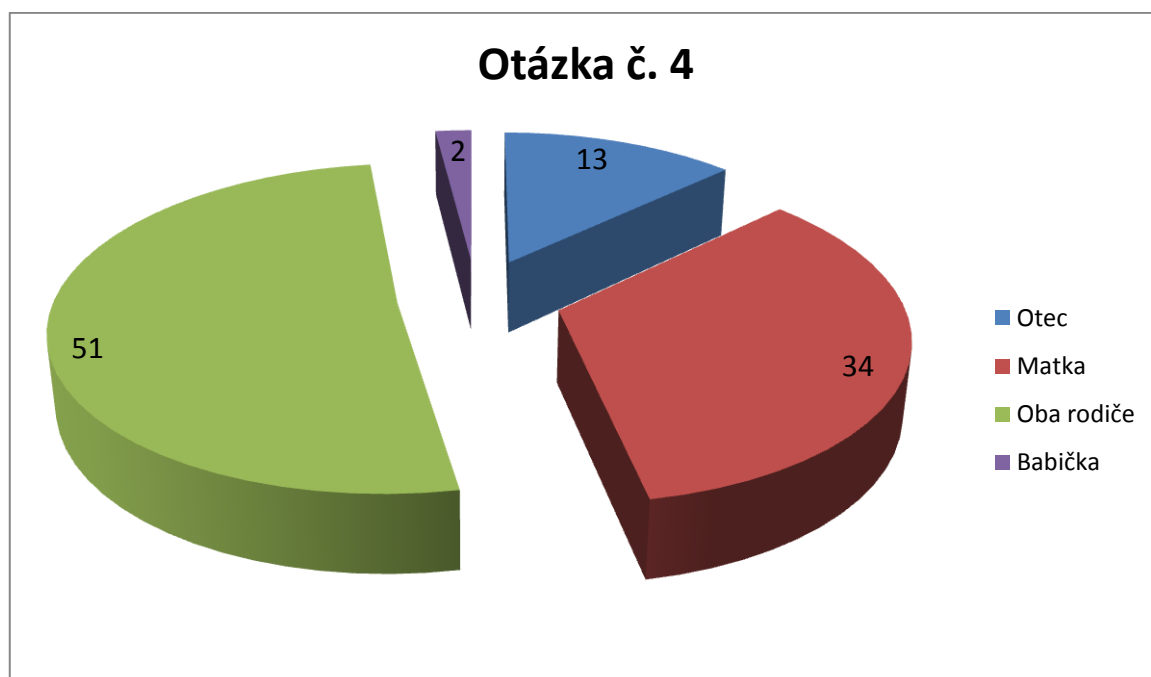
Graf č. 3 – Počet sourozenců

Z grafu č. 3 je patrné, že největší počet dotazovaných (44%) má jednoho sourozence. To také víceméně potvrzuje statistika z března 2013, které uvádějí, že na jednu rodinu s dětmi připadá průměrně 1,6 závislého dítěte.⁴⁸ Na druhém místě pak jsou dotazovaní se dvěma sourozenci – celkem 30%. Tři sourozence má 10% žáků a čtyři a více sourozenců 4% (jedná se o děti v pěstounských rodinách, které jsem uvedla v předchozím grafu). Jedináčci tvoří 12% z celkového počtu dotazovaných.

Otázka č. 4 – Kdo rozhoduje o důležitých věcech v rodině?

	Dívky	Chlapci	Absolutní četnost	Relativní četnost
Otec	9	4	13	13 %
Matka	13	21	34	34 %
Oba rodiče	23	28	51	51 %
Babička	1	1	2	2 %

Tabulka č. 4 - Rozhodování o důležitých věcech

Graf č. 4 – Rozhodování o důležitých věcech

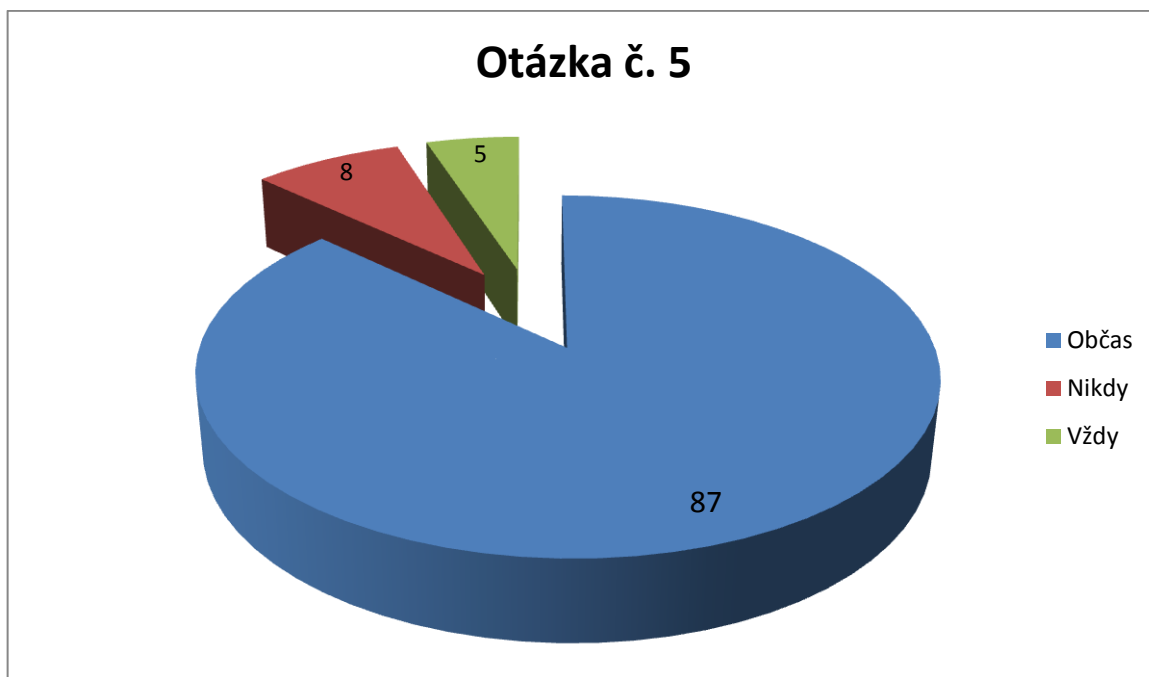
⁴⁸ Škrabal, Josef. Jaké je složení domácností v ČR?. Český statistický úřad [online]. 2013. vyd. [cit. 2014-04-14]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/tz/nsf/i/jake_je_slozeni_domacnosti_v_cr20130307

51% dotazovaných (tedy více než polovina) se shodlo, že na důležitých rozhodnutích v rodině se podílejí oba rodiče. V 34% činí rozhodnutí matka, v 13% pak otec. 2% dotazovaných, kteří byli svěřeni do péče prarodičů, označila babičku.

Otázka č. 5 - Smíš se někdy podílet na rozhodování i ty?

	Dívky	Chlapci	Absolutní četnost	Relativní četnost
Občas	39	48	87	87 %
Nikdy	3	5	8	8 %
Vždy	4	1	5	5 %

Tabulka č. 5 – Možnost dítěte podílet se na rozhodování

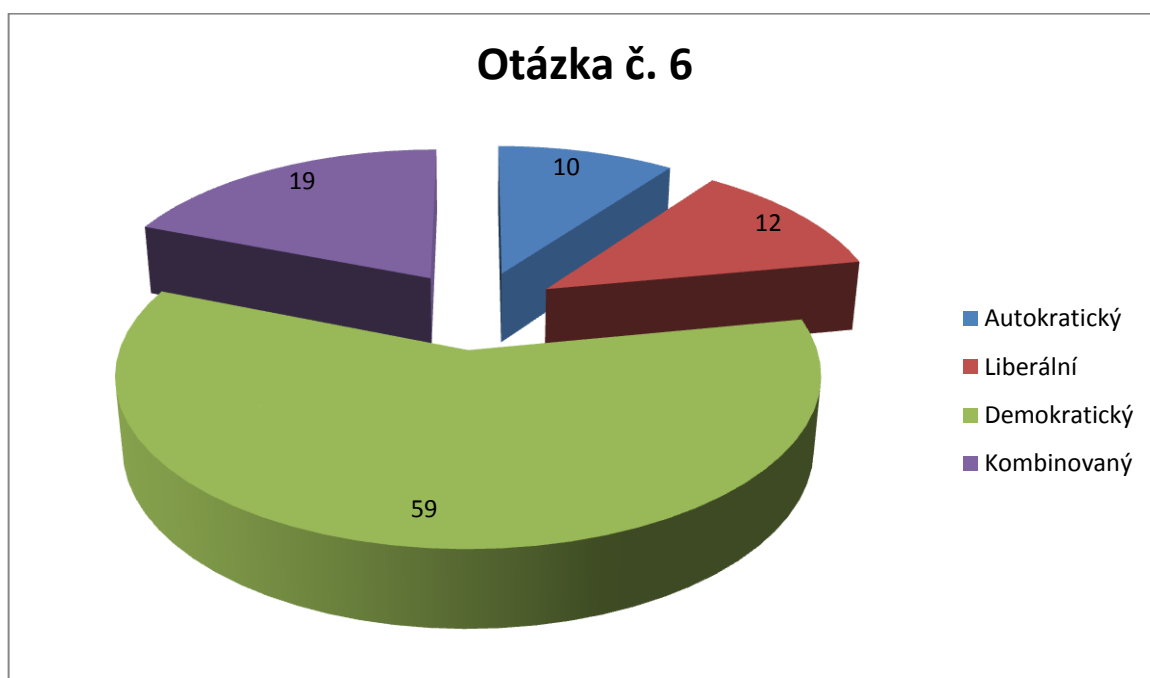

Graf č. 5 – Možnost dítěte podílet se na rozhodování v rodině

Z odpovědi na otázku č. 5 jasně vyplynulo, že 87% dotazovaných žáků se smí občas podílet na rozhodování, 5% se podílí vždy a zbylých 8% dětí nemá možnost se na rozhodování z nějakého důvodu podílet.

Otázka č. 6 – Jaký je styl výchovy tvých rodičů?

Styl výchovy	Dívky	Chlapci	Absolutní četnost	Relativní četnost
Autokratický	3	7	10	10 %
Liberální	2	10	12	12 %
Demokratický	31	28	59	59 %
Kombinace všech	10	9	19	19 %

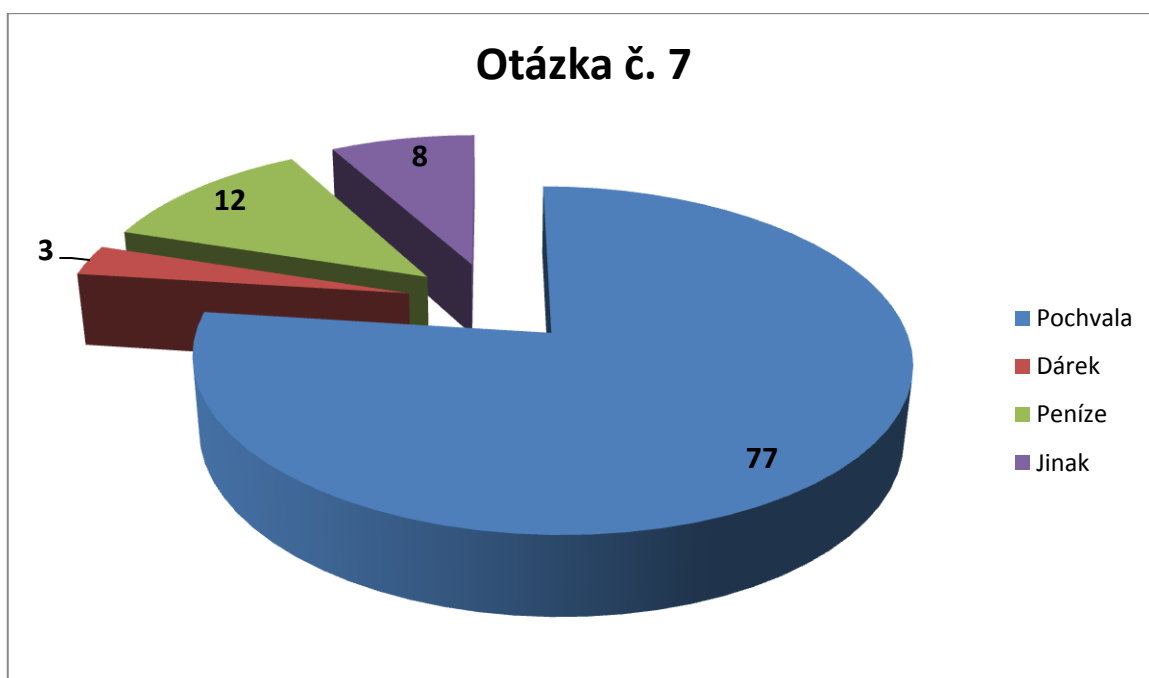
Tabulka č. 6 – Styl výchovy v rodině*Graf č. 6 – Styl výchovy v rodině*

V otázce stylu výchovy 59% respondentů, a tedy většina, označilo výchovu v rodině jako demokratickou, 12% jako liberální a 10% jako autokratickou (8 z těchto žáků se v předchozí otázce vyjádřilo, že se nikdy nepodílejí na rozhodování, 2 se podílejí na rozhodování občas). Zbýlých 19% výchovu považuje jako kombinaci všech těchto stylů.

Otázka č. 7 - Jakým způsobem tě rodiče nejčastěji odměňují?

	Dívky	Chlapci	Absolutní četnost	Relativní četnost
Pochvala	38	39	77	77 %
Dárek	2	1	3	3%
Peníze	4	8	12	12 %
Jinak	2	6	8	8 %

Tabulka č. 7 – Způsoby odměňování

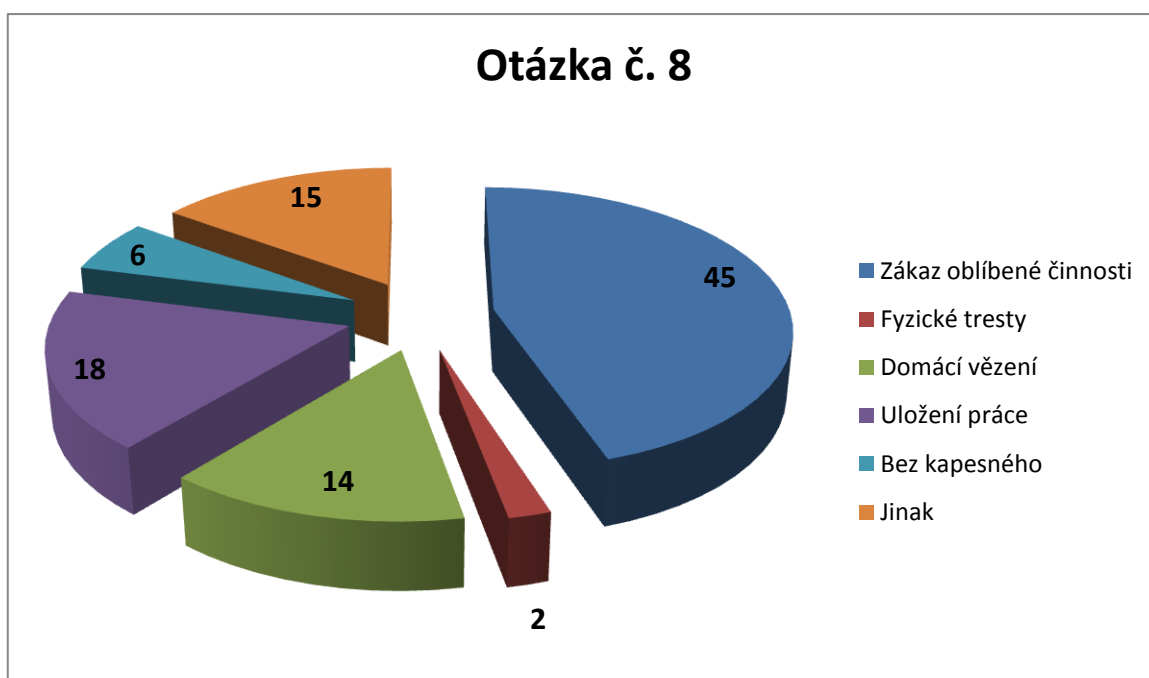
Graf č. 7 – Způsoby odměňování

Na základě vyhodnocení grafu č. 7 jsem došla k závěru, že 77%, tedy více jak $\frac{3}{4}$ dotazovaných, jsou odměňování pochvalou. 12% dětí rodiče odměňují penězi a 3% dostávají dárky. 8% žáků označilo jiný způsob odměňování. U této možnosti jsem respondentům dala možnost napsat, o jaký způsob se jedná. 2 děvčata odpověděla, že je rodiče ani neodměňují, ani nechválí, protože to berou jako samozřejmost. Jeden z chlapců odpověděl, že odměna je pro něj, když jsou rodiče šťastní, jiný, že odměnou je poděkování. 2 chlapci napsali, že za odměnu se smí dívat na televizi a zbylí dva, že je rodiče nechválí a oni sami ani nestojí o to, aby byli chváleni.

Otázka č. 8 – Jakým způsobem tě rodiče nejčastěji trestají?

	Dívky	Chlapci	Absolutní četnost	Relativní četnost
Zákaz oblíbené činnosti	14	31	45	44 %
Fyzické tresty	0	2	2	2 %
Domácí vězení	6	8	14	14 %
Uložení práce	12	6	18	18 %
Bez kapesného	5	1	6	6 %
Jinak	9	6	15	15 %

Tabulka č. 8 – Způsoby trestání

Graf č. 8 – Způsoby trestání

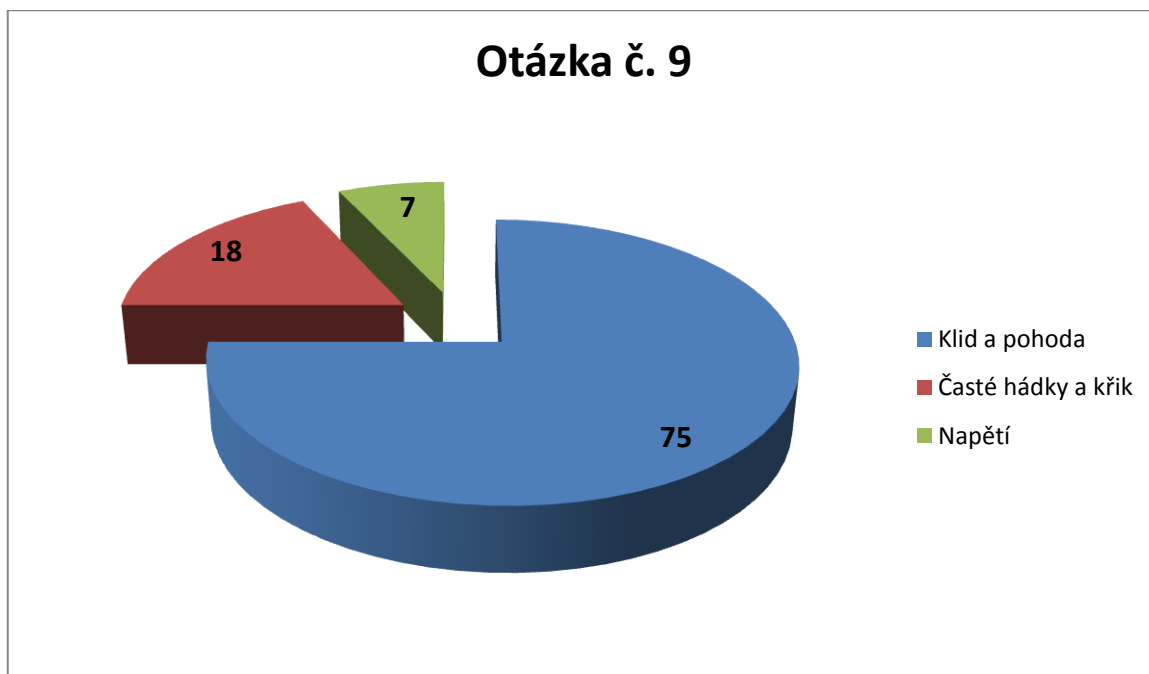
Na otázku č. 8 téměř polovina dotazovaných (45%) odpověděla, že rodiče je trestají zákazem jejich oblíbené činnosti, 18% rodičů uloží svým dětem nějakou práci a 14% rodičů nařídí svým dětem domácí vězení. 6 % žáků za trest nedostane kapesné a pouhá 2%

děti (chlapců) jsou fyzicky trestáni (shodou okolností se v obou případech jednalo o chlapce z úplné rodiny s vlastními rodiči a oba tito chlapci měli další 3 sourozence). 15% dotazovaných označilo odpověď jinak a i u této odpovědi jsem jim ponechala možnost napsat konkrétní trest. 13 dotazovaných (z toho 9 děvčat a 4 chlapci) napsalo, že je rodiče nijak netrestají a 2 chlapci uvedli, že jim rodiče jen vynadají.

Otázka č. 9 – Jaká atmosféra v rodině převládá?

	Dívky	Chlapci	Absolutní četnost	Relativní četnost
Klid a pohoda	33	42	75	75 %
Časté hádky a křik	10	8	18	18 %
Napětí (dusno)	3	4	7	7 %

Tabulka č. 9 – Atmosféra v rodině

Graf č. 9 – Atmosféra v rodině

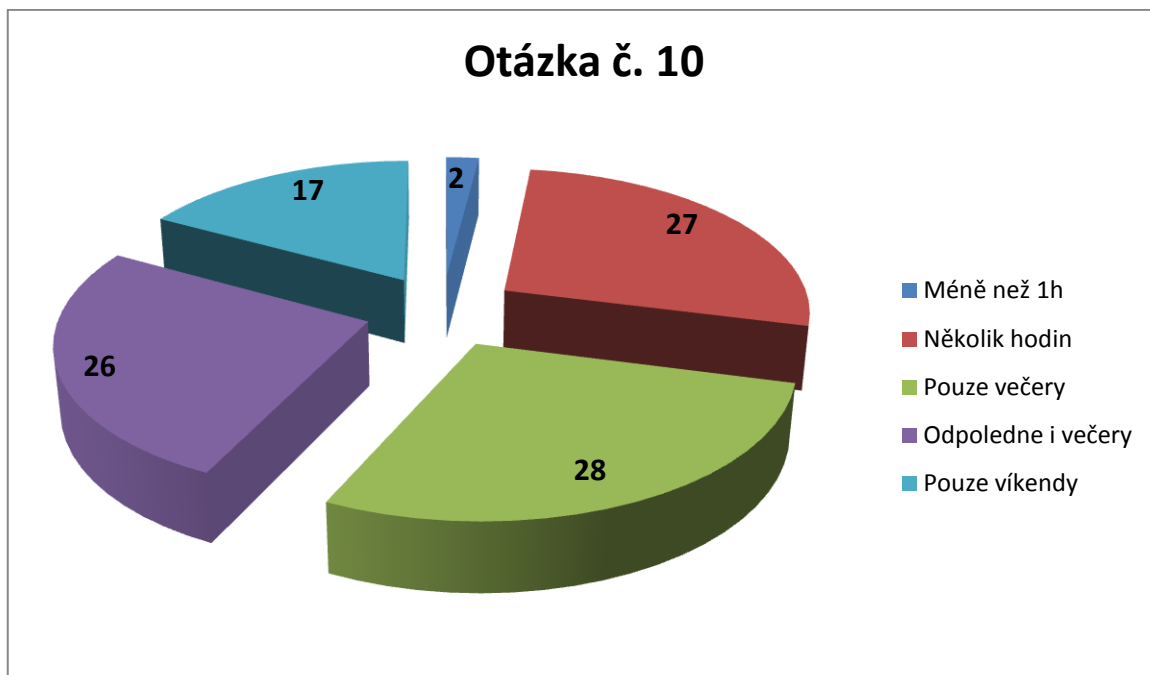
Na tuto otázku celé $\frac{3}{4}$ dotazovaných (tedy 75%) označily atmosféru v rodině jako klidnou a pohodovou. 18% žáků uvedlo, že v rodině převládají časté hádky a křik a 7% žáků

považuje atmosféru v rodině jako napjatou a dusnou. I když čtvrtina dotázaných odpověděla, že v rodině převládají hádky, křik a dusno, přesto většina z nich v jedné z dalších otázek odpověděla, že spolu s rodinou chodí na výlety, hovoří spolu a hrají hry. Pouze u dvou děvčat a pěti chlapců jsem vyhodnocením odpovědí došla k závěru, že vztahy v rodině nejsou právě optimální. Rodiny společně tráví pouze večery nebo jen víkendy a volný čas tráví u televize. Celková atmosféra v rodině není ovlivněna jejím typem, i v neúplných rodinách vládne pohoda a dobrá nálada.

Otázka č. 10 - Kolik času denně tráví tvoje rodina společně?

	Dívky	Chlapci	Absolutní četnost	Relativní četnost
Méně než 1h	0	2	2	2 %
Několik hodin	15	12	27	27 %
Večery	10	18	28	28 %
Odpoledne i večery	14	12	26	26 %
Pouze víkendy	7	10	17	17 %

Tabulka č. 10 – Množství společně stráveného času

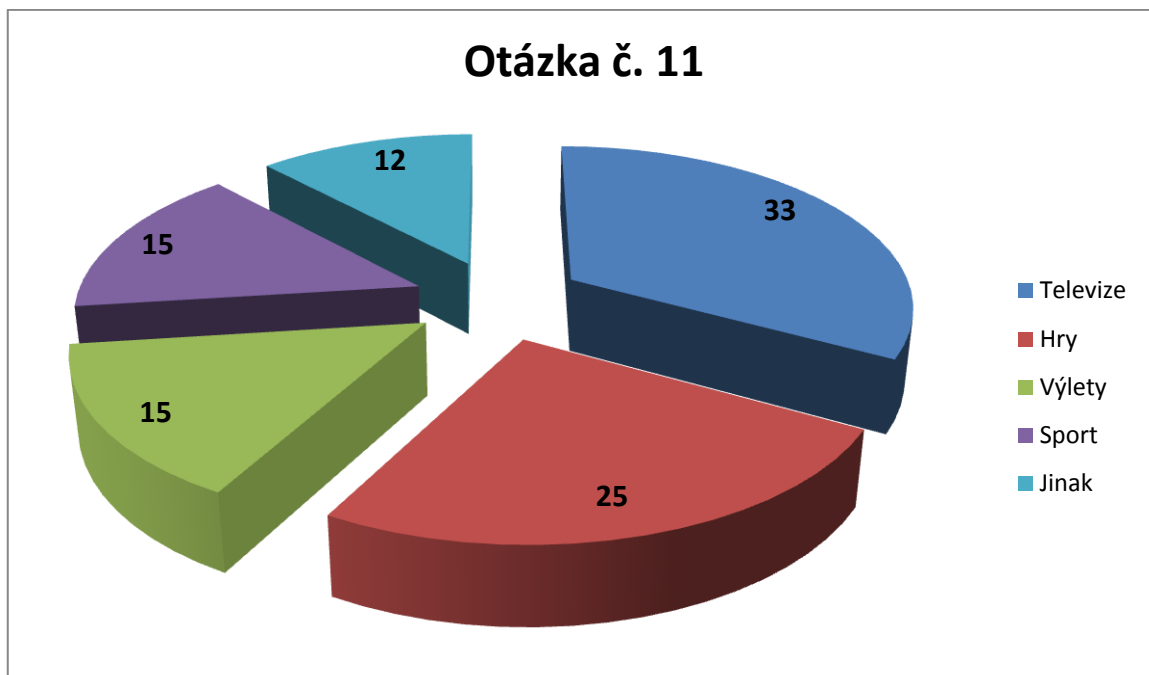
Graf č. 10 – Množství společně stráveného času

Na otázku, kolik času rodina společně tráví, nejvíce dotazovaných žáků (28%) odpovědělo, že rodina společně tráví pouze večery. Několik hodin denně spolu tráví 27% rodin a odpoledne i večery 26% rodin. 17% rodin společně tráví pouze víkendy a zbylá 2% žáků odznačila odpověď méně než jednu hodinu. V dnešní době, kdy ve většině případů oba z rodičů pracují, si myslím, že výsledek není až tak špatný.

Otázka č. 11 – Jak nejčastěji s rodinou trávíte volný čas?

	Dívky	Chlapci	Absolutní četnost	Relativní četnost
Televize	16	17	33	33 %
Hry	11	14	25	25 %
Výlety	7	8	15	15 %
Sport	6	9	15	15%
Jinak	6	6	12	12%

Tabulka č. 11 – Způsob trávení volného času

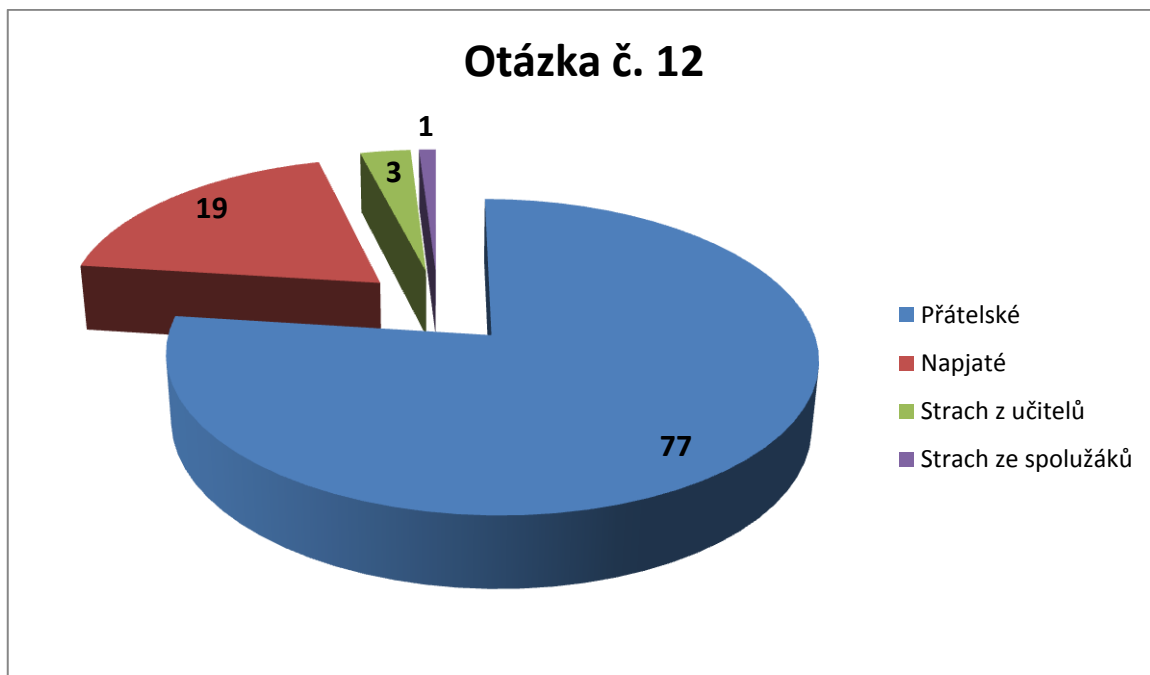
Graf č. 11 – Způsob trávení volného času

Z grafu číslo 11 vyplývá, že 33% rodin tráví společný čas sledováním televize, což je více jak 1/4 rodin. Dalších 25% rodičů hraje se svými dětmi různé hry, 15% rodin pořádá společné výlety a stejný počet rodin společně provozuje nějaké sporty. 12% dotazovaných žáků uvedlo, že volný čas tráví jiným způsobem. U děvčat to byly především nákupy v obchodních centrech a návštěvy příbuzných, chlapci zmínili odpočinek a 2 z nich napsali, že společně s rodiči nedělají vůbec nic. Shodou okolností se jedná o stejné dva žáky, kteří v minulé otázce odpověděli, že společně s rodinou tráví méně než 1 hod. denně.

Otázka č. 12 – Jaké vztahy ve škole převládají?

Vztahy ve škole	Dívky	Chlapci	Absolutní četnost	Relativní četnost
Přátelské	31	46	77	77 %
Napjaté	13	6	19	19 %
Strach z učitelů	2	1	3	3 %
Strach ze spolužáků	0	1	1	1%

Tabulka č. 12 – Vztahy ve škole

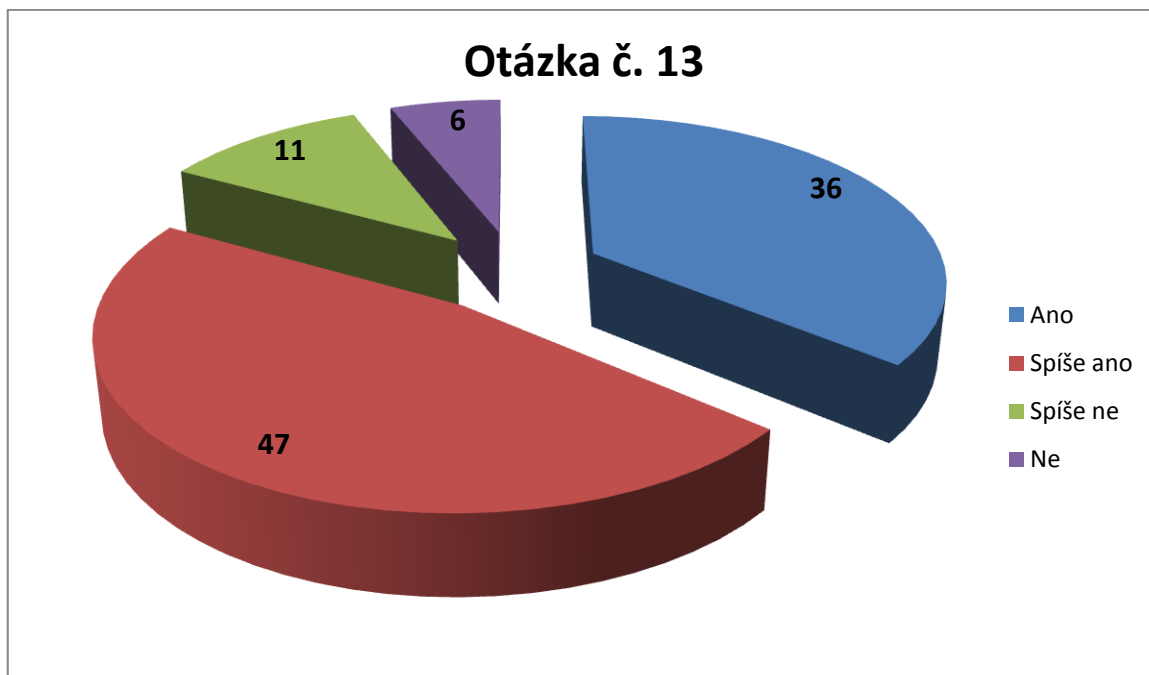
Graf č. 12 – Vztahy ve škole

Většina dotazovaných žáků, celkem 77%, spatřuje vztahy ve škole jako přátelské, naproti tomu 19% je vidí jako napjaté. 3% žáků má strach z učitelů a pouhé 1% strach ze spolužáků (vzhledem k tomu, že na jednu z následujících otázek tento žák odpověděl, že do školy chodí rád, nepředpokládám, že by byl terčem nějakých závažných útoků ze strany spolužáků či dokonce šikany).

Otázka č. 13 – Chodíš do této školy rád/a?

	Dívky	Chlapci	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	19	17	36	36 %
Spíše ano	18	29	47	47 %
Spíše ne	7	4	11	11 %
ne	2	4	6	6 %

Tabulka č. 13 – Spokojenost se školou

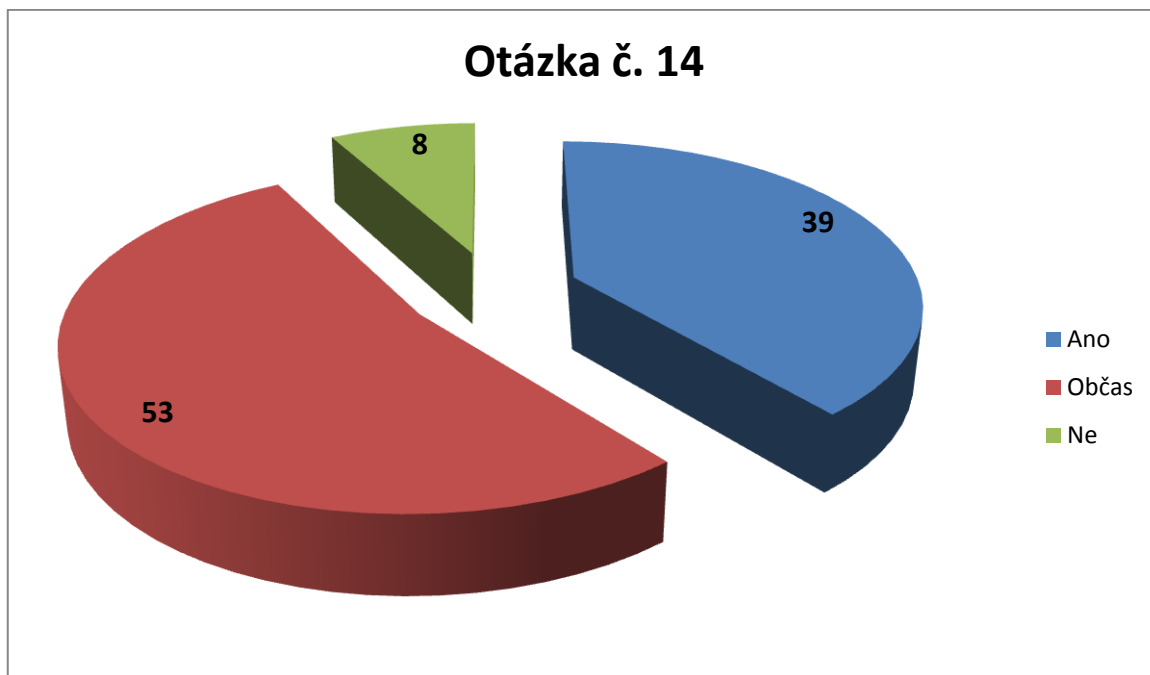
Graf č. 13 – Spokojenost se školou

Na otázku, zda chodí rádi do své školy, se téměř polovina žáků (47%) přiklání k možnosti spíše ano a dalších 36% s jistotou odpovědělo, že do třídy chodí rádi. 11% pak označilo odpověď spíše ne a 6% žáků odpovědělo, že do školy nechodí rádi, ačkoliv 5 z nich v předchozí otázce označilo vztahy ve škole jako přátelské a pouhý jeden má strach z učitelů.

č. 14 – Jsou učitelé přístupní diskuzi?

	Dívky	Chlapci	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	17	22	39	39 %
Občas	27	26	53	53 %
Ne	2	6	8	8 %

Tabulka č. 14 – Možnost diskuze

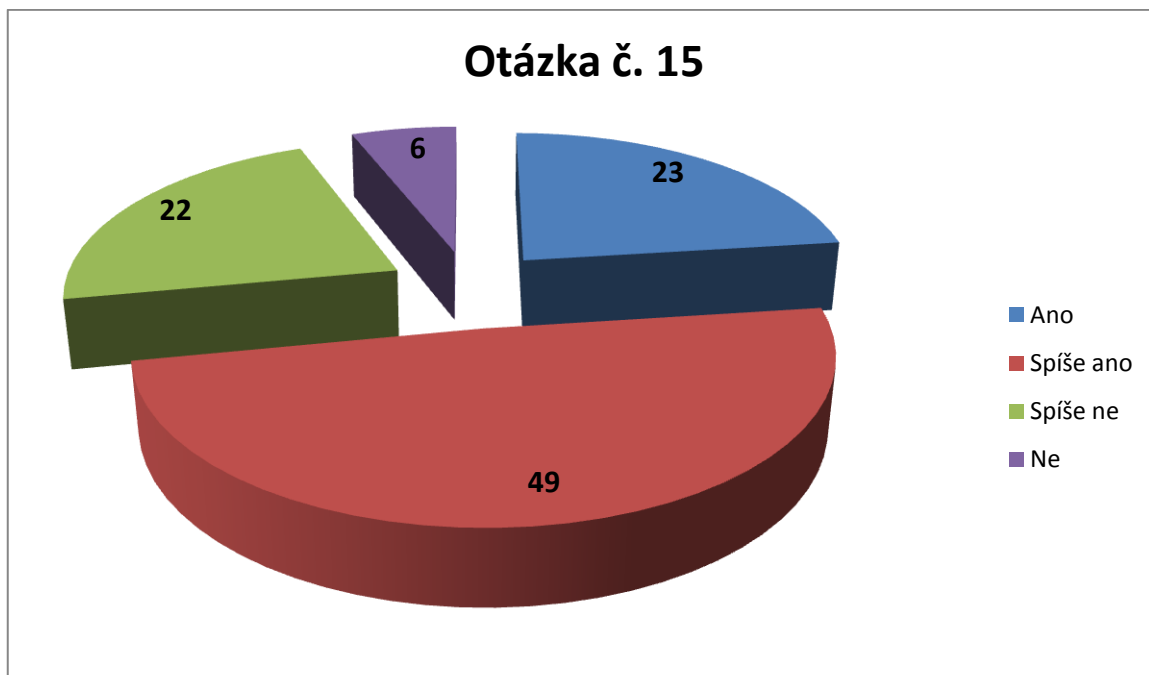
Graf č. 14 - Možnost diskuze

Na otázku, zda učitelé připouštějí diskusi, odpověděla více jak polovina dotazovaných (53%), že občas a dalších 39% označilo možnost ano. 8% žáků tvrdí, že žáci nemají možnost navrhnout téma výuky, či jakkoliv do ní zasahovat.

Otázka č. 15 – Jsi spokojená/ý se způsobem výuky?

	Dívky	Chlapci	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	6	17	23	23 %
Spíše ano	26	23	49	49 %
Spíše ne	12	10	22	22 %
Ne	2	4	6	6 %

Tabulka č. 15 – Spokojenost s výukou

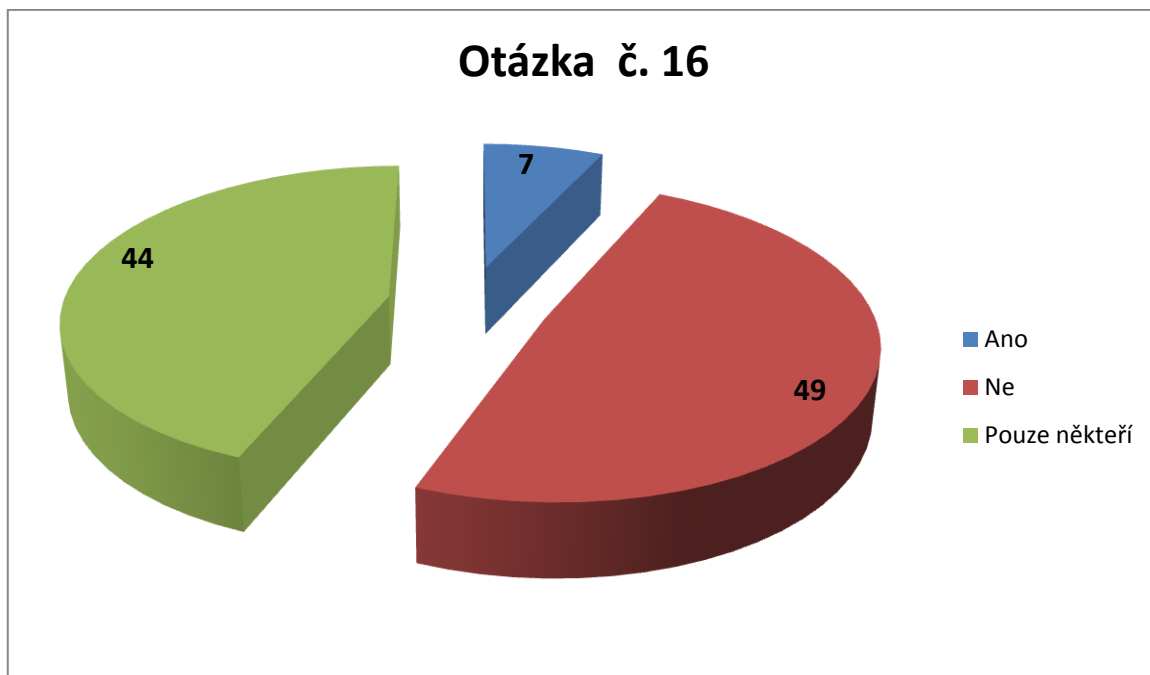
Graf č. 15 - Spokojenost s výukou

Graf číslo 15 ukazuje, že téměř polovina (49%) dotázaných je s výukou spíše spokojena a 23% dotázaných (tedy téměř jedna čtvrtina) je zcela spokojeno. 22% žáků zvolilo možnost spíše ne a 8% se rozhodlo pro jednoznačnou odpověď ne.

Otázka č. 16 – Učitelé vám spíše přikazují, hrozí nebo trestají?

	Dívky	Chlapci	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	4	3	7	7 %
Ne	22	27	49	49 %
Pouze někteří	20	24	44	44 %

Tabulka č. 16 – Přístup pedagogů

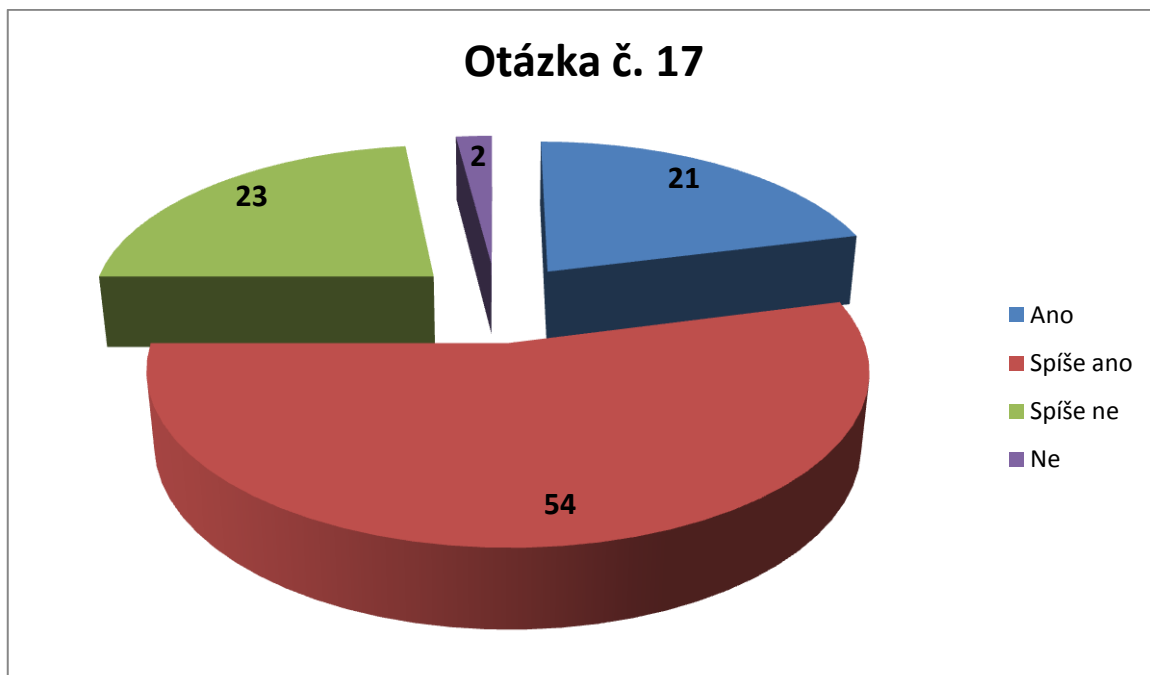
Graf č. 16 - Přístup pedagogů

V odpovědích na otázku č. 16 téměř polovina (49%) dotázaných popřela možnost, že by učitelé spíše přikazovali, hrozili a trestali. Naproti tomu 7% tuto možnost potvrdilo. 44% z dotazovaných žáků zvolilo možnost, že k tomuto způsobu výuky se kloní pouze někteří z pedagogů.

Otázka č. 17 – Respektují učitelé vaše přání a potřeby?

Respektování potřeb žáků	Dívky	Chlapci	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	9	12	21	21 %
Spíše ano	26	28	54	54 %
Spíše ne	11	12	23	23 %
Ne	0	2	2	2 %

Tabulka č. 17 – Respektování potřeb žáků

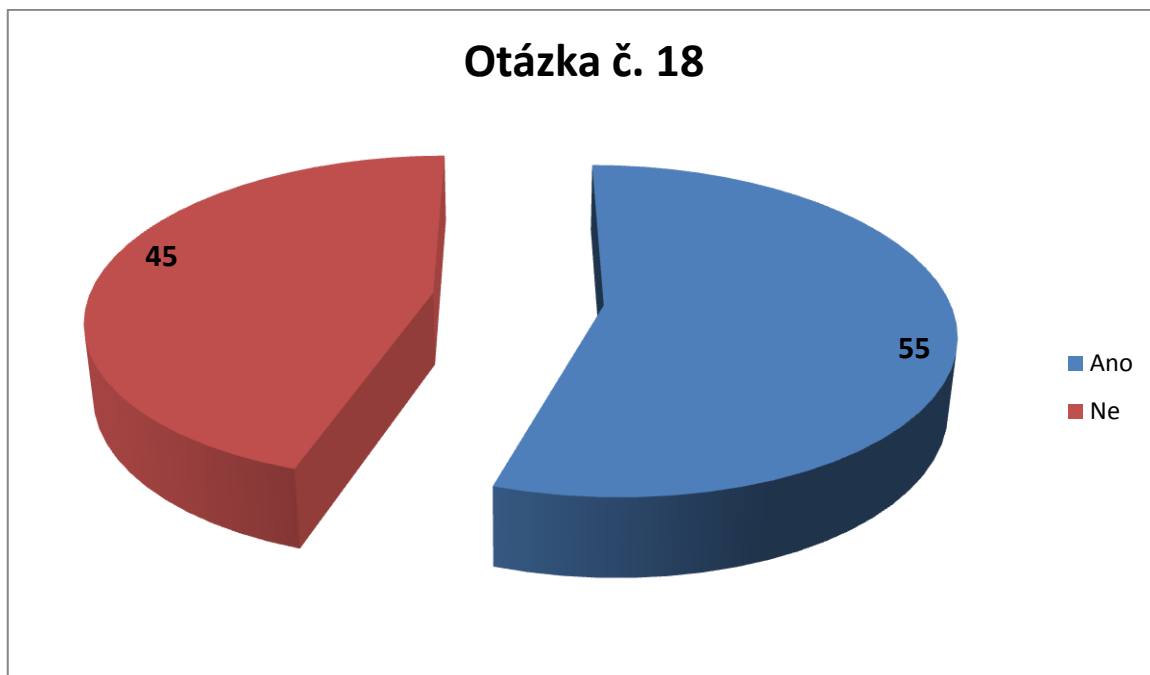
Graf č. 17 - Respektování potřeb žáků

Na otázku, zda učitelé respektují přání a potřeby žáků, se většina respondentů (54%) přiklání k možnosti spíše ano a 21% žáků označilo možnost ano. 23% dotazovaných se kloní k názoru, že učitelé jejich potřeby a přání spíše nerespektují a pouhá 2 % s určitostí tvrdí, že učitelé jejich potřeby a přání nerespektují.

Otázka č. 18 – Zúčastňuješ se nějakých aktivit, které pořádá škola?

	Dívky	Chlapci	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	25	30	55	55 %
Ne	21	24	45	45 %

Tabulka č. 18 – Účast na aktivitách pořádaných školou

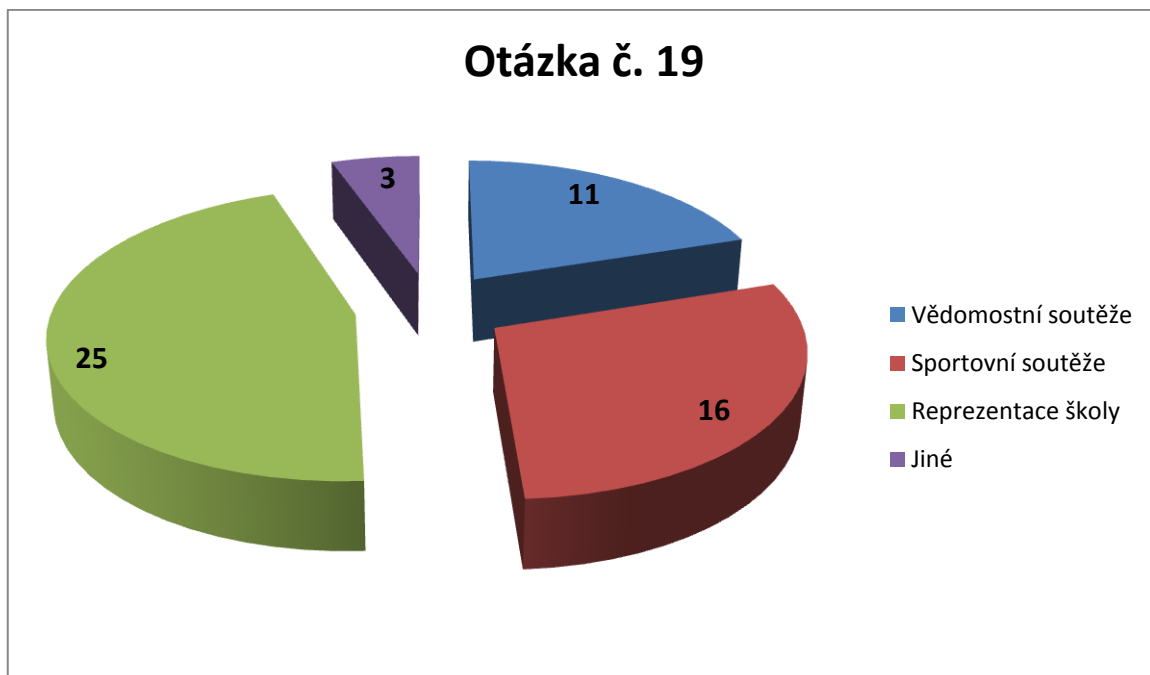
Graf č. 18 - Účast na aktivitách pořádaných školou

Z grafu č. 18 vyplývá, že 55% žáků, tedy většina, (z toho 25 děvčat a 30 chlapců) se na aktivitách pořádaných školou podílí a zbylých 45% (z toho 21 děvčat a 24 chlapců) se na žádných aktivitách nepodílí.

Otázka č. 19 – Pokud ano, jaké aktivity to jsou?

	Dívky	Chlapci	Absolutní četnost	Relativní četnost
Vědomostní soutěže	6	5	11	20 %
Sportovní soutěže	4	12	16	29 %
Reprezentace školy	15	10	25	46 %
Jiné	0	3	3	5 %

Tabulka č. 19 – Aktivity žáků

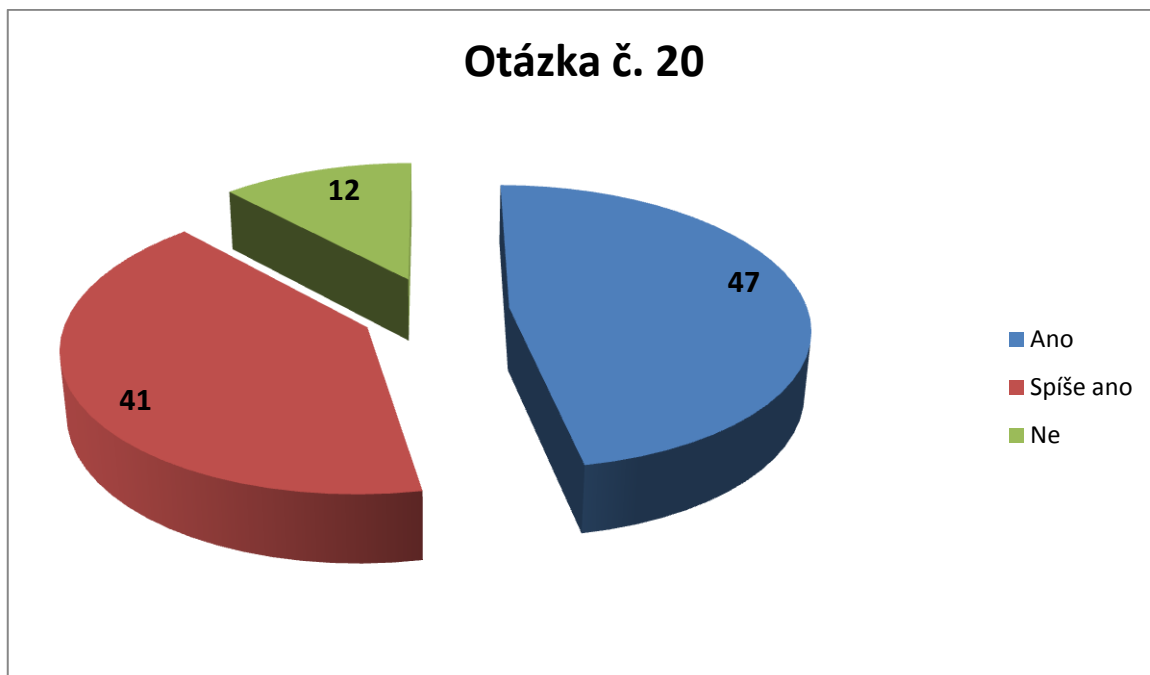
Graf č. 19 – Aktivity žáků

Nejvyšší procento dotazovaných tvoří reprezentace školy. Z celkových 46% se na této činnosti podílí 15 děvčat a 10 chlapců. Na druhém místě je účast na sportovních soutěžích, na kterých se podílí 29% žáků (z toho 4 dívky a 12 chlapců). Vědomostních soutěží se zúčastňuje 20% dotazovaných (6 děvčat a 5 chlapců) a zbylých 5% žáků (chlapců) se zabývá jinými aktivitami, které blíže nespecifikovali. Ze získaných informací je patrné, že z vybraných respondentů jsou více aktivní chlapci než děvčata.

Otázka č. 20 – Jsou učebny ve škole moderně vybavené?

	Dívky	Chlapci	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	22	25	47	47 %
Spíše ano	19	22	41	41 %
Ne	5	7	12	12 %

Tabulka č. 20 – Vybavenost učeben

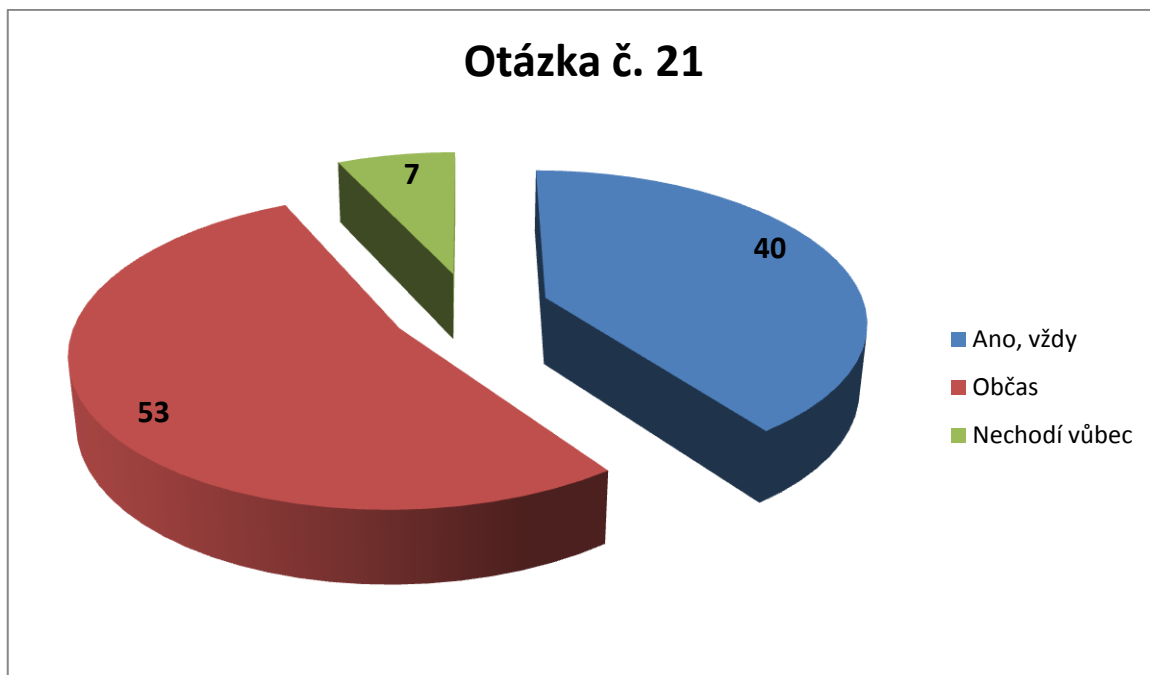
Graf č. 20 - Vybavenost učeben

Na otázku týkající se vybavenosti učeben se 47% žáků shodlo na tom, že učebny jsou moderně vybavené a 41% se přiklonilo k možnosti spíše ano. Naproti tomu 12% dotázaných se vyjádřilo, že učebny moderně vybaveny nejsou.

Otázka č. 21 – Chodí tví rodiče na třídní schůzky?

	Dívky	Chlapci	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano, vždy	16	24	40	40 %
Občas	27	26	53	53 %
Nechodí vůbec	3	4	7	7 %

Tabulka č. 21 – Účast rodičů na třídních schůzkách

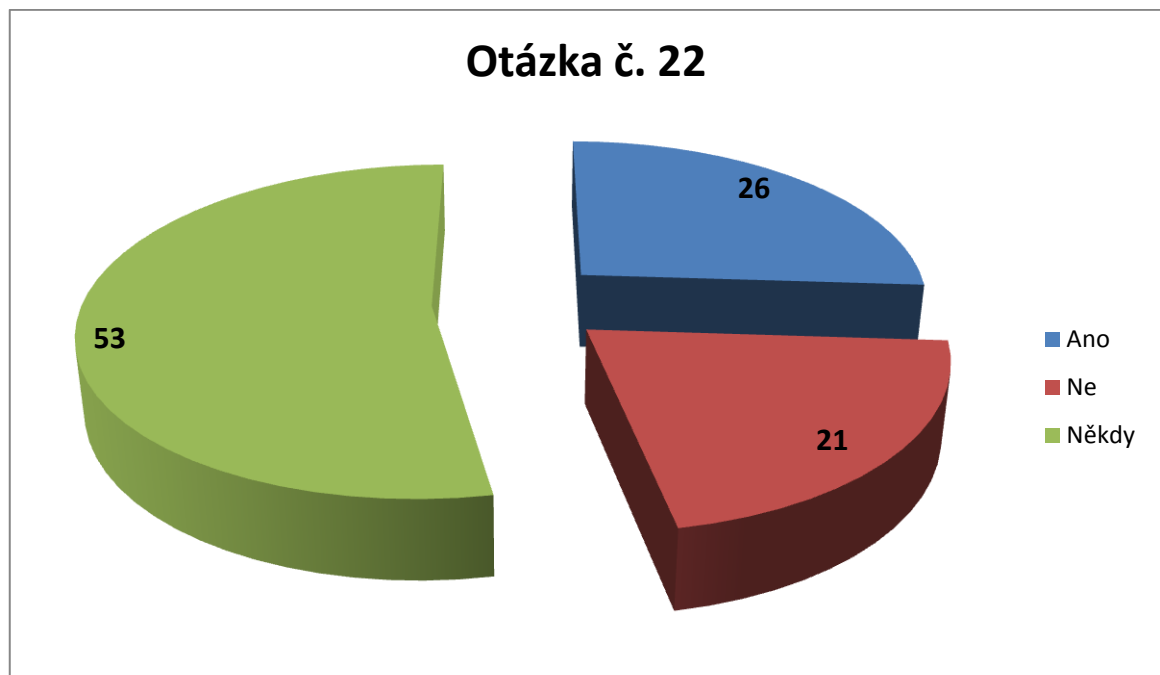
Graf č. 21 - Účast rodičů na třídních schůzkách

Z grafu č. 21 je patrné, že více jak polovina rodičů dotazovaných žáků, tedy 53%, chodí na třídní schůzky pouze občas a 40% rodičů chodí vždy. Zbývajících 7% žáků přiznalo, že jejich rodiče nechodí na třídní schůzky vůbec, což je z mého pohledu celkem zanedbatelný počet.

Otázka č. 22 – Zúčastňují se rodiče akcí, které pro ně škola pořádá?

	Dívky	Chlapci	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	11	15	26	26 %
Ne	6	15	21	21 %
Někdy	29	24	53	53 %

Tabulka č. 22 – Účast rodičů na aktivitách školy

Graf č. 22 - Účast rodičů na aktivitách školy

Z grafu je zřejmé, že více než polovina rodičů (tedy 53%) se na aktivitách pořádaných školou podílí někdy. 26% respondentů potvrdilo, že se jejich rodiče na aktivitách školy podílí a 21% tuto možnost vyvrátilo.

6 SHRNUÍ VÝSLEDKŮ A OVĚŘENÍ HYPOTÉZ

Zpracované výsledky dotazníkového šetření jsem analyzovala v předchozí kapitole. Tyto výsledky poslouží k ověření hypotéz, tedy k jejich potvrzení či vyvrácení.

Hypotéza č. 1 – 50% dětí žije v neúplné případně doplněné rodině.

Tuto hypotézu jsem si stanovila na základě všeobecného mínění, že každé druhé manželství se rozpadá. Chtěla jsem si ověřit, kolik dětí vyrůstá v úplné rodině s vlastními rodiči. Na otázku č. 2, ve které jsem se respondentů ptala, v jakém typu rodiny žijí, mi z celkového počtu 100 dotazovaných 69% odpovědělo, že žije v úplné rodině s vlastními rodiči. Zbýlých 31% dětí žije pouze s jedním z rodičů, v doplněných nebo v náhradních a pěstounských rodinách. Na základě těchto zjištěných výsledků lze tedy konstatovat, že hypotéza č. 1 je **vyvrácena**.

Hypotéza č. 2 – Většina rodin preferuje demokratický styl výchovy.

Pro ověření této hypotézy jsem vycházela především z otázky č. 6, ve které jsem žákům položila přímo otázku týkající se stylu výchovy v jejich rodině. 59% z celkového počtu dotazovaných si myslí, že styl výchovy rodičů je demokratický. Z této odpovědi je zřejmé, že většina rodin uplatňuje právě demokratickou výchovu. O demokratickém způsobu výchovy také mohou svědčit odpovědi na otázku č. 5, na kterou 87% žáků (tedy více jak tři čtvrtiny) odpovědělo, že se smí podílet na rozhodování. Znamená to tedy, že hypotéza č. 2 se **potvrdila**.

Pro potvrzení hypotézy č. 2 jsem položila doplňující otázku č. 7, ve které jsem se zajímala, jakým způsobem jsou děti svými rodiči odměňováni. 77% dotázaných uvedlo jako nejčastější způsob odměny pochvalu. Zbývajících 23% rodiče odměňují zpravidla penězi, dárky, případně jiným způsobem. Podle mého názoru je právě pochvala nejlepší motivací a možným znakem demokratické výchovy. To se mi potvrdilo porovnáním dotazníků a zjištěním, že 68% z těch, kteří jsou odměňováni pochvalou, považují výchovu svých rodičů právě jako demokratickou.

Pro získání celistvého obrazu výchovy v rodině jsem také žákům položila otázku č. 8, jakým způsobem je rodiče trestají. Zajímaly mě především fyzické tresty. Výsledná 2% se mi zdají více než uspokojivá a potvrdila se tak má domněnka, že od fyzických trestů se

v rodinách upouští.

Hypotéza č. 3 - Škola se snaží vytvářet pro žáky příznivé klima.

Hypotézu č. 3 jsem testovala pomocí otázek 12 – 21. Všechny tyto otázky směřují ke zjištění spokojenosti žáků ve škole. Pro větší přehlednost jsem odpovědi vedoucí k ověření hypotézy zanesla do tabulky.

Otázky č. 12 – 17, 20

12.	Vztahy ve škole	Přátelské - 77%	-
13.	Spokojenost ve třídě	Ano – 36%	Spíše ano – 47%
14.	Možnost navrhnout téma výuky	Ano – 39%	Občas – 53%
15.	Spokojenost se způsobem výuky	Ano – 23%	Spíše ano – 49%
16.	Učitelé spíše přikazují, hrozí, trestají	Ne – 49%	Pouze někteří – 44%
17.	Respektování potřeb žáků	Ano – 21%	Spíše ano – 54%
20.	Vybavenost učeben	Ano – 47%	Spíše ano – 41%

Tabulka č. 23 – Ověřování hypotézy H3

Otázky 18 a 19 jsem použila spíše pro doplnění. Aktivity pořádané školou vedou ke stmelení kolektivu a tedy i k vytváření pozitivního klimatu ve škole. Těchto aktivit se zúčastňuje 55% žáků.

Podrobnou analýzou odpovědí jsem došla k závěru, že hypotéza č. 3 byla **potvrzena**.

Hypotéza č. 4 – Více než polovina rodičů pravidelně spolupracuje se školou.

K potvrzení nebo vyvrácení této hypotézy slouží otázky č. 21 a 22. Na otázku č. 21, zda chodí rodiče na třídní schůzky, odpovědělo 53% žáků, že pouze občas (40% rodičů chodí vždy). Stejně tak na otázku č. 22, zda se rodiče účastní aktivit pořádaných školou,

odpovědělo 53% dotazovaných, že pouze někdy. Vyhodnocením těchto odpovědí lze tedy konstatovat, že hypotéza č. 4 byla **vyvrácena**.

Otázky č. 3 a 4 jsem do dotazníku zařadila čistě z vlastního zájmu a pro lepší orientaci v problému. A stejně tak rozdělení dle pohlaví. U některých odpovědí bylo zajímavé sledovat, zda se jedná o dívku či chlapce, i když to v závěru nevedlo k ověření hypotéz.

ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem se zabývala rodinou, školou a způsoby výchovy. A právě výchova je významným faktorem ve formování osobnosti dítěte. Je třeba si uvědomit, že dítě po narození vyrůstá v uzavřené komunitě obklopeno svými nejbližšími. Jsou pro něj základním a v prvních letech života také jediným modelem sociální interakce. Je tedy logické, že právě oni, tedy rodina, se pro dítě stávají vzorem a základním socializačním činitelem, se kterým se identifikuje. Osvojuje si jejich způsoby chování, názory a postoje, čímž se utváří jeho osobnost.

V pozdějším věku je dítě vystaveno dalším vlivům, které výrazně stimulují a ovlivňují jeho vývoj. Významnou roli zde hraje především škola a vrstevníci. Školní prostředí působí na osobnost dítěte nejen obsahovou náplní, ale také způsobem sociální interakce a komunikace. Důležitou roli hraje také osobnost učitelů a úroveň třídy. A neméně důležitá je složka materiální, do které spadá např. vybavení učeben a prostředí školy. Přestože vliv školy je veliký, určujícím faktorem je především vliv rodiny. Obě tyto instituce se však vzájemně doplňují a jejich společným cílem je výchova a vzdělávání. Proto je spolupráce těchto dvou institucí považována za klíčovou. V poslední kapitole jsem proto poukázala na důležitost spolupráce rodiny se školou a zmínila jsem některé projekty, které tuto spolupráci podporují.

Z provedeného výzkumu vyplývá, že převážná část žáků je ve škole spokojena. Menší spokojenost je se způsobem výuky a s přístupem učitele k žákům. Zlepšení tohoto stavu by napomohla větší spolupráce rodičů se školou, kteří by mohli na připomínky dětí upozorňovat a pomoci je prosazovat. Výzkum ukázal, že tato spolupráce má nižší úroveň.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] Blížkovský, B., *Systémová pedagogika*. Ostrava: Amosium servis, 1997. ISBN neuvedeno.
- [2] Čáp, J., *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-534-3.
- [3] Dunovský, J., *Sociální pediatrie*. Praha: Grada, 1999. ISBN 80-7169-254-9.
- [4] Dunovský, J. a kol., *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995. ISBN 80-7169-192-5.
- [5] Felcmanová, A. a kol., *Rodiče – nečekaní spojenci*. Praha: Člověk v tísni, 2013. ISBN 978-80-87456-45-3.
- [6] Helus, Z., *Vyznat se v dětech*. Praha: SPN, 1984. ISBN neuvedeno.
- [7] Chráska, M., *Úvod do výzkumu v pedagogice*. Olomouc: Univerzita Palackého, Pedagogická fakulta, 2006. ISBN 80-244-1367-1.
- [8] Jůva, V., Jůva, V., *Úvod do pedagogiky*. Brno: Paido, 1997. ISBN 80-85931-39-7.
- [9] Karnsová, M., *Jak budovat dobrý vztah mezi učitelem a žákem*. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-032-4.
- [10] Kasper, T., Kasperová, D., *Dějiny pedagogiky*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2429-4.
- [11] Kopřiva, P. a kol., *Respektovat a být respektován*. Kroměříž: Spirála, 2006. ISBN 80-85912-29-5.
- [12] Kraus, B., Poláčková, V., *Prostředí, člověk, výchova*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.
- [13] Lisá, L., Kňourková, M., *Vývoj dítěte a jeho úskalí*. Praha: Avicenum, 1986. ISBN není uvedeno.
- [14] Matějček, Z., *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-085-5.
- [15] Matějček, Z., *Dítě a rodina*. Praha: SPN, 1992. ISBN 80-04-25236-2.
- [16] Matějček, Z., *Škola rodičů*. Praha: Maxdorf, 2000. ISBN 80-85912-29-5.
- [17] Matoušek, O., *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Slon, 1993. ISBN 80-86429-19-9.

- [18] Pol, M., *Škola v proměnách*. Brno: Masarykova univerzita, 2007. ISBN 978-80-210-4499-9.
- [19] Průcha, J. a kol., *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-73674-16-8.
- [20] Průcha, J., *Alternativní školy*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-072-3.
- [21] Průcha, J., *Učitel*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-621-7.
- [22] Průcha, J., *Pedagogický výzkum*. Praha: Karolinum, 1995. ISBN 80-7184-132-3.
- [23] Rabušicová, M. a kol., *Škola a /versus/ rodina*. Brno: MU, 2004. ISBN 80-210-3598-6.
- [24] Ryanová, E., *O rodičích*. Praha: NLN, 1996. ISBN 80-7106-171-9.
- [25] Řezáč, J., *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-48-6.
- [26] Satira, V., *Kniha o rodině*. Praha: Práh, 1994. ISBN 80-907325-0-2.
- [27] Schneiderová, H. a kol., *Teorie školní a mimoškolní výchovy*. Praha: SPN, 1988. ISBN nevedeno.
- [28] Singly, de F., *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-249-1.
- [29] Střelec, S. a kol., *Kapitoly z rodinné výchovy*. Praha: Fortuna, 1992. ISBN 80-85298-84-8.
- [30] Šikulová, R., Kolář, Z., *Kapitoly z obecné pedagogiky*. Ústí nad Labem: PF UJEP, 2003. ISBN nevedeno,
- [31] Špendla, V., *Jednotná rodinná a školská výchova*. Bratislava: SPN, 1997. ISBN nevedeno.
- [32] Vavřík, M., *Vybrané sociologické problémy*. Brno: IMS, 2010. ISBN: nevedeno.
- [33] Vorlíček, Ch., *Úvod do pedagogiky*. Jinočany: H+H, 2000. ISBN 978-80-247-1734-0.
- [34] Weikert, A., *Výchova dítěte*. Praha: Jan Vašut s.r.o., 2007. ISBN 978-80-7236-527-2.

Internetové zdroje:

- [35] <http://www.uplnezneni.cz/zakon/89-2012-sb-obcansky-zakonik>
- [36] www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost

- [37] <http://prevence.sananim.cz/chapter-8>
- [38] <http://www.uloz.to/xAh8zcN/socialnipsychologie-jaroslavrezac-pdf>
- [39] <http://www.msmt.cz/dokumenty/uplne-zneni-zakona-c-561-2004-sb>
- [40] www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcove-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani
- [41] <http://www.zsmoravkova.vys.cz/>
- [42] http://www.nuov.cz/uploads/AE/evaluacni_nastroje/manual_archu.pdf
- [43] <http://sbscr.cz>
- [44] http://varianty.cz/download/pdf/pdfs_234.pdf

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

aj.	a jiné
apod.	a podobně
atd.	a tak dále
č.	číslo
ČSÚ	Český statistický úřad
kol.	kolektiv
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
např.	například
NOZ	Nový občanský zákoník
příp.	případně
RVP	Rámcový vzdělávací program.
Sb.	Sbírky
ŠVP	Školní vzdělávací program.
tj.	to je
ZŠ	Základní škola

SEZNAM OBRÁZKŮ

- Graf č. 1 Rozdělení dle pohlaví
- Graf č. 2 Typ rodiny
- Graf č. 3 Počet sourozenců
- Graf č. 4 Rozhodování o důležitých věcech
- Graf č. 5 Možnost dítěte podílet se na rozhodování v rodině
- Graf č. 6 Styl výchovy v rodině
- Graf č. 7 Způsoby odměňování
- Graf č. 8 Způsoby trestání
- Graf č. 9 Atmosféra v rodině
- Graf č. 10 Množství společně stráveného času
- Graf č. 11 Způsob trávení volného času
- Graf č. 12 Vztahy ve škole
- Graf č. 13 Spokojenost se školou
- Graf č. 14 Možnost diskuze
- Graf č. 15 Spokojenost s výukou
- Graf č. 16 Přístup pedagogů
- Graf č. 17 Respektování potřeb žáků
- Graf č. 18 Účast na aktivitách pořádaných školou
- Graf č. 19 Aktivity žáků
- Graf č. 20 Vybavenost učeben
- Graf č. 21 Účast rodičů na třídních schůzkách
- Graf č. 22 Účast rodičů na aktivitách školy

SEZNAM TABULEK

- Tabulka č. 1 Pohlaví respondentů
- Tabulka č. 2 Typ rodiny
- Tabulka č. 3 Počet sourozenců
- Tabulka č. 4 Rozhodování o důležitých věcech
- Tabulka č. 5 Možnost dítěte podílet se na rozhodování
- Tabulka č. 6 Styl výchovy v rodině
- Tabulka č. 7 Způsoby odměňování
- Tabulka č. 8 Způsoby trestání
- Tabulka č. 9 Atmosféra v rodině
- Tabulka č. 10 Množství společně stráveného času
- Tabulka č. 11 Způsob trávení volného času
- Tabulka č. 12 Vztahy ve škole
- Tabulka č. 13 Spokojenost se školou
- Tabulka č. 14 Možnost diskuze
- Tabulka č. 15 Spokojenost s výukou
- Tabulka č. 16 Přístup pedagogů
- Tabulka č. 17 Respektování potřeb žáků
- Tabulka č. 18 Účast na aktivitách pořádaných školou
- Tabulka č. 19 Aktivity žáků
- Tabulka č. 20 Vybavenost učeben
- Tabulka č. 21 Účast rodičů na třídních schůzkách
- Tabulka č. 22 Účast rodičů na aktivitách školy
- Tabulka č. 23 Ověření hypotézy H3

SEZNAM PŘÍLOH

Dotazník pro žáky Základní školy ve Vyškově

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK PRO ŽÁKY ZŠ VE VYŠKOVĚ

I. část - rodina

1. Jsi: dívka chlapec
2. Žiješ: v úplné rodině: s vlastními rodiči v neúplné rodině
 s matkou s vlastní matkou s otcem s vlastním otcem
3. Kolik máš sourozenců?
4. O důležitých věcech v rodině rozhoduje: matka otec oba rodiče
5. Smíš se někdy podílet na rozhodování i ty? nikdy občas vždy
6. Myslíš, že styl výchovy tvých rodičů je spíše:
- autokratický (hodně rozkazují, hrozí, trestají, nerespektují tvá přání)
 - liberální (většinou po tobě nic nevyžadují a pokud ano, nekontrolují splnění)
 - demokratický (podporují tvou iniciativu, připouští diskuzi, méně příkazů a trestů)
 - kombinace všech těchto stylů
7. Jakým způsobem tě rodiče nejčastěji odměňují?
- pochválí mě dostanu nějaký dárek dostanu peníze
 - jinak

8. Jakým způsobem tě rodiče nejčastěji trestají?

- zákaz mé oblíbené činnosti (počítač, televize) domácí vězení
- fyzické tresty (výprask) zákaz koníčků (kroužky, sport)
- dají mi nějakou práci nedostanu kapesné
- jinak

9. Jaká atmosféra v rodině převládá? klid a pohoda smích a dobrá nálada

- časté hádky a křik napětí (dusno)

10. Kolik času denně tráví tvoje rodina společně?

- méně než jednu hodinu několik hodin denně pouze večery
- odpoledne i večery pouze víkendy

11. Jak nejčastěji trávíš čas se svou rodinou?

- díváme se na televizi
- hrajeme hry povídáme si chodíme na výlety
- jezdíme do obchodních center sportujeme jinak

II. část – škola

12. Jaké vztahy ve škole převládají? přátelské napjaté strach z učitelů

- strach ze spolužáků

13. Chodíš do této školy rád/a?

- ano spíše ano spíše ne ne

14. Jsou učitelé přístupní diskuzi?

- ano občas ne

15. Jsi spokojená/ý se způsobem výuky?

ano spíše ano ne spíše ne

16. Učitelé vám spíše přikazují (co máte dělat), hrozí (poznámkou) nebo trestají?

ano ne pouze někteří

17. Respektují učitelé vaše přání a potřeby?

ano spíše ano ne spíše ne

18. Zúčastňuješ se nějakých aktivit, které pořádá škola? ano ne

19. Pokud ano, jakých? vědomostní soutěže sportovní soutěže

reprezentace školy jiné

20. Jsou učebny ve škole moderně vybavené?

ano spíše ano ne

21. Chodí tví rodiče na třídní schůzky?

ano, vždy občas nechodí vůbec

22. Zúčastňují se rodiče akcí, které pro ně škola pořádá?

ano ne někdy